

USPOSTAVA ODRŽIVOG TURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA USLIJED UVOĐENJA NOVIH ATRAKTIVNIH SADRŽAJA

Falica, Ana-Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac
University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:233463>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied
Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Ana-Marija Falica

USPOSTAVA ODRŽIVOG TURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA USLIJED
UVOĐENJA NOVIH ATRAKTIVNIH SADRŽAJA

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, svibanj 2022.

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Ana-Marija Falica

**USPOSTAVA ODRŽIVOG TURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA USLIJED
UVOĐENJA NOVIH ATRAKTIVNIH SADRŽAJA**

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Turizam i okoliš

Mentor: prof. dr.sc. Draženka Birkić

Matični broj autora: 0618618070

Karlovac, svibanj 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana-Marija Falica**, ovime izjavljujem da je ovaj završni rad pod naslovom **USPOSTAVA ODRŽIVOG TURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA USLIJED UVOĐENJA NOVIH ATRAKTIVNIH SADRŽAJA** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na literaturu, izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije korišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili radnoj ustanovi.

ZAHVALA

Ovom prilikom želim zahvaliti profesorici mentorici dr.sc. Draženki Birkić na izdvojenom vremenu, stručnoj pomoći i usmjeravanju tijekom pisanja ovog završnog rada. Također, zahvaljujem svim profesorima na prenesenom znanju i izlaženju ususret, kao i svim kolegama uz koje je studiranje bilo zanimljivije i zabavnije. Posebnu zahvalu upućujem svojoj obitelji i prijateljima radi pružene podrške tijekom mog studiranja.

SAŽETAK

Prema definiciji Međunarodne unije za očuvanje prirode (International Union for Conservation of Nature), zaštićeno područje je „jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način.“ U većoj ili manjoj mjeri sve zemlje svijeta uspostavile su svoje nacionalne parkove i druge oblike zaštićenih područja kako bi osigurale dugoročnu zaštitu prirodnih resursa i doprinijele nastojanjima o očuvanju biološke raznolikosti na globalnoj razini, pa tako i Republika Hrvatska. Upravljanje zaštićenim područjem složen je i zahtjevan proces koji, ako se provodi promišljeno i prilagođeno uvjetima u kojima se odvija, najčešće daje rezultate i doprinosi poboljšanju stanja prirode. Nedostatak financijskih sredstava za ostvarivanje ciljeva zaštićenih područja stvara značajan problem te se uprave zaštićenih područja okreću turizmu i promociji, dok se zaštita i očuvanje lokaliteta stavlja na drugo mjesto. Turizam se često smatra kao opcija koja je održiva za stvaranje prihoda. Sve to ima za posljedicu neodrživi razvoj turizma u zaštićenim područjima. Potražnja za turizmom temeljenom na prirodi (nature - based) u svojem je porastu u posljednjim desetljećima, a uslijed pandemije COVID 19 taj trend se drastično povećava. Turizam može dati snažan poticaj za zaštitu biološke raznolikosti, no sve veći broj posjetitelja nije jamstvo samo po sebi da će se prihodi od turizma reinvestirati u zaštitu i očuvanje. Razvojem turizma u zaštićenim područjima raste zabrinutost za njihove prirodne i kulturne resurse. Predmet ovog rada je održivi razvoj turizma u zaštićenim područjima, odnosno u Parku prirode Biokovo, njegova važnost i uloga te vještina zaštićenog područja u njegovoj uspostavi uslijed uvođenja novih atraktivnih sadržaja poput Nebeske šetnice – Skywalk. Njegove iznimne ljepote i očuvani okoliš odličan su preduvjet za razvoj turizma, ali ujedno velik izazov i odgovornost jer svako neumjereno iskorištavanje može uzrokovati trajne posljedice za okoliš. Nadogradnja turističke ponude PP Biokovo i rastući broj posjetitelja nalaže kontinuirani nadzor svih segmenata turističkog utjecaja na prostor, ali i podizanje svijesti te povećanje obrazovnog kapaciteta posjetitelja. Cilj ovog rada je istražiti percipirani utjecaj nove turističke atrakcije Skywalk na području Parka prirode Biokovo te kako uprava Parka odgovara na sve veće izazove i pritiske turizma na to zaštićeno područje. Na kraju ovoga rada predstavljeni su rezultati anketnog upitnika koji je proveden s ciljem istraživanja mišljenja posjetitelja o turističkoj ponudi i kvaliteti edukativnih sadržaja i programa koji su dio projekta „Novi Adrion - Promicanje održivog korištenja prirodne baštine Parka prirode Biokovo“.

Ključne riječi: zaštićeno područje, održivi razvoj turizma, turistička atrakcija, Park prirode Biokovo, Skywalk

SUMMARY

According to the definition of the International Union for Conservation of Nature, “protected area is a clearly defined area that is recognized for its purpose and managed with the aim of permanently preserving all nature, ecosystem services it provides and the associated cultural values, legally or in some other effective way.” To a greater or lesser extent, all countries of the world have established their national parks and other forms of protected areas to ensure long-term protection of natural resources and contribute to efforts of preserving global biodiversity, and so has the Republic of Croatia. Protected area management is a complex and demanding process which, if carried out thoughtfully and adapted to the conditions in which it takes place, usually gives results and contributes to the improvement of nature. The lack of financial resources to achieve the goals of protected areas creates a significant problem and the management of protected areas is turning to tourism and promotion, while the protection and preservation of locality is put in second place. Tourism is often seen as a viable option for income generation. All this results in unsustainable development of tourism in protected areas. Demand for nature-based tourism has been on the rise in recent decades and, due to the COVID 19 pandemic, this trend is increasing drastically. Tourism can provide a strong incentive to protect biodiversity, but the growing number of visitors is not a guarantee in itself that tourism revenues will be reinvested in protection and conservation. Concerns about the natural and cultural resources in protected areas are growing with the development of tourism. The subject of this paper is the sustainable development of tourism in protected areas, i.e. in the Biokovo Nature Park, its importance and role and capability of the protected area of its establishment due to the introduction of new attractions such as Skywalk. Its exceptional beauty and preserved environment are an excellent prerequisite for the development of tourism, but also a great challenge and responsibility because any excessive exploitation can cause lasting consequences for the environment. Upgrade of the tourism supply in the Biokovo Nature Park and the growing number of visitors requires continuous monitoring of all segments of the tourist impact on the area, but also raising awareness and increasing the educational capacity of visitors.

The aim of this paper is to investigate the perceived impact of the new tourist attraction Skywalk in the Biokovo Nature Park and how the Park management responds to the growing challenges and pressures of tourism in this protected area. The final section of this paper presents survey results conducted with the aim of reasearching tourists' opinion on the tourism supply and the presentation of educational content and programs which are the part of a project "Novi Adrion - Promoting the sustainable use of the natural heritage of the Biokovo Nature Park".

Key words: protected area, sustainable tourism development, tourist attraction, Biokovo Nature Park, Skywalk

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. ODRŽIVI TURIZAM.....	3
2.1. Utjecaj turizma na okoliš	3
2.2. Turizam i održivi razvoj.....	7
2.3. Vrste, čimbenici i načela održivog razvoja.....	9
2.4. Ciljevi i važnost održivog razvoja turizma	13
3. ODRŽIVI TURIZAM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA	16
3.1. Zaštićena područja i njihova namjena.....	16
3.2. Temelji za očuvanje zaštićenih prostora	20
3.3. Uspostava održivog turizma uslijed uvođenja novih atrakcija u zaštićenim područjima	22
3.4. Pravila ponašanja turista u zaštićenim područjima	25
4. PARK PRIRODE BIOKOVO	28
4.1. Prirodne i kulturne znamenitosti Parka prirode Biokovo.....	29
4.2. Akcijski plan upravljanja posjetiteljima Parka prirode Biokovo	33
4.3. Turističke aktivnosti i njihova osviještenost o očuvanju prirode.....	36
4.4. Utjecaj nove Skywalk atrakcije na prirodno stanište Parka prirode Biokovo.....	38
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	42
6. ZAKLJUČAK.....	51
LITERATURA	52
POPIS ILUSTRACIJA	56

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je održivi razvoj turizma u zaštićenim područjima, odnosno u Parku prirode Biokovo, njegova važnost i uloga te vještina/sposobnost zaštićenog područja u njegovoj uspostavi uslijed uvođenja novih atraktivnih sadržaja poput Nebeske šetnice – Skywalk. Njegove iznimne ljepote i očuvani okoliš odličan su preduvjet za razvoj turizma, ali ujedno velik izazov i odgovornost jer svako neumjereno iskorištavanje može uzrokovati trajne posljedice za okoliš. Nadogradnja turističke ponude PP Biokovo i rastući broj posjetitelja nalaže kontinuirani nadzor svih segmenata turističkog utjecaja na prostor, ali i podizanje svijesti te povećanje obrazovnog kapaciteta posjetitelja.

Cilj ovog rada je istražiti percipirani utjecaj nove turističke atrakcije Skywalk na području Parka prirode Biokovo te kako uprava Parka odgovara na sve veće izazove i pritiske turizma na to zaštićeno područje. Na kraju ovoga rada predstavljeni su rezultati anketnog upitnika koji je proveden s ciljem istraživanja mišljenja posjetitelja o turističkoj ponudi i kvaliteti edukativnih sadržaja i programa koji su dio projekta „Novi Adrion - Promicanje održivog korištenja prirodne baštine Parka prirode Biokovo“.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Prilikom izrade ovog rada korišteni su podaci iz primarnih i sekundarnih izvora. Primarni podaci prikupljeni su putem anketnog upitnika, a sekundarni podaci prikupljeni su pomoću stručne i znanstvene literature, internetskih stranica područja turizma, održivog razvoja, turističke geografije, turističkog menadžmenta, ekologije i desk metodom. Metode obrade podataka koje su korištene u ovom radu su metoda analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda, metoda kompilacije te metoda deskripcije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Sadržaj završnog rada sastoji se od pet glavnih cjelina. Prvo poglavlje je ujedno i uvodno poglavlje, nakon čega slijedi drugo poglavlje koje govori o različitim utjecajima turizma na okoliš, održivom razvoju turizma i važnosti njegove primjene. Treća cjelina definira pojam zaštićenog područja, поближе objašnjava uspostavu održivog turizma prilikom uvođenja novih atrakcija te navodi pravila ponašanja turista u takvim prostorima. Četvrta cjelina se odnosi na opće podatke, prirodne i kulturne znamenitosti Parka prirode Biokovo i predstavlja akcijski plan upravljanja posjetiteljima. Također, ova cjelina opisuje utjecaj nove Skywalk atrakcije na prirodno stanište PP Biokovo, ispituje osviještenost turista o očuvanju prirode te prezentira rezultate istraživanja. Zadnja točka donosi zaključak koji je popraćen popisom literature i popisom ilustracija.

2. ODRŽIVI TURIZAM

Održivi turizam definiran je kao turizam koji u potpunosti uzima u obzir trenutne i buduće gospodarske, društvene i okolišne učinke te brine o potrebama posjetitelja, sektora, okoliša i destinacije. S porastom svijesti o važnosti zaštite okoliša, koncept održivosti se sve više širi i nudi djelotvorna i pouzdana rješenja za održivim upravljanjem u svijetu u kojem je čovjekov ekološki utjecaj iz dana u dan sve izraženiji.

2.1. Utjecaj turizma na okoliš

Turizam je djelatnost čiji je primarni resurs za razvoj kvalitetan i očuvan prostor i okoliš. Sve intenzivnijim razvojem u posljednja dva desetljeća je iz pretežito pasivnog turizma prerastao u izuzetno aktivni turizam koji u velikoj mjeri koristi i ovisi o prostoru na kojem se odvija. Njegovo intenzivno širenje i razvoj ima pozitivan utjecaj na nacionalno gospodarstvo mnogih zemalja, ali je, s druge strane, postalo uzrok degradacije okoliša. Takvoj situaciji pogoduje mnogobrojnost novih vrsta i oblika turističkih kretanja, potaknuta pojavom novih motiva i potreba turističke potražnje, a podrazumijeva preoblikovanje i modificiranje prostora, gradnju brojnih receptivnih kapaciteta te prometne i komunalne infrastrukture radi realizacije odgovarajuće turističke ponude. Kako bi se spriječilo povećanje negativnog utjecaja turizma na okoliš potrebno je prvotno definirati čimbenike na kojima se potvrđuje razina njegovog utjecaja.

Čimbenici na kojima se potvrđuje razina utjecaja turizma su:

- prirodni ekosustav i resursi (zemlja, fauna, flora, krajolik i zrak)
- izgrađeni okoliš (posebno graditeljsko nasljeđe; zgrade, infrastruktura i sl.)
- lokalne zajednice (kultura, vrijednosni element, stavovi i sl.)
- lokalno, regionalno i nacionalno gospodarstvo¹

¹ Pančić Kombol, T.: *Selektivni turizam - Uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa*, Matulji, 2000., str. 45-46

Kako postoji mnoštvo beneficija u svim gospodarskim djelatnostima koje donosi turizam, tako s njim dolaze i oni negativni utjecaji koji stvaraju pritisak na okoliš. Najveći pritisak na okoliš proizlazi iz visoke koncentracije turističkih aktivnosti u relativno ograničenom prostoru, odnosno turističkoj destinaciji.

U negativne utjecaje ubrajaju se:

- Iscrpljivanje prirodnih resursa i saturacija prostora
- Onečišćenje zraka i vode te nestašica pitke vode
- Buka i vizualna degradacija okoliša
- Oštećenja prirodne i kulturne baštine
- Neadekvatno zbrinjavanje otpada
- Ugrožavanje lokalnog stanovništva i socio-kulturnog identiteta²

Ključno značenje za razvoj turizma ima sav prostor koji koristi, a posebno onaj na kojem se neposredno odvija. Turizam nužno zahtijeva kvalitetan prostor. „Kvalitetan prostor je prostor s jednim ili više prirodnih i/ili antropogenih turističkih resursa/atrakcija s visokim stupnjem privlačnosti koji je ocijenjen na osnovi njihovih karakteristika koji omogućuju određen broj sportsko-rekreativnih aktivnosti, na osnovi njihovog stupnja znamenitosti te njihovih kuriozitetnih i estetskih svojstava.“³ Taj prostor mora biti prikladan za izgradnju receptivnih kapaciteta (smještajni, ugostiteljski i sportski objekti, objekti komunalne infrastrukture i sl.) te prometnica. Izgradnjom istih, neminovno se uzrokuje određen stupanj narušavanja okoliša i različitih ekosustava, a moglo bi se reći da stupanj narušavanja određuju oblici djelovanja turizma na okoliš.

² Bilen, M.: *Turizam i okoliš - Ekonomsko-geografski pristup izučavanju problematike*, Zagreb 2011.

³ Bilen, Miljenko; *Turizam i okoliš - Ekonomsko-geografski pristup izučavanju problematike*, Zagreb 2011., op.cit., str. 142.

Oblici djelovanja turizma na okoliš dijele se na:

- ekspanzivne oblike (grade se kampovi, luke)
- agresivne oblike (svi oblici turizma koji se neplanski razvijaju)
- destruktivne oblike (one koji zbog neplanskog razvoja i agresivnosti uništavaju prostor, pogotovo priobalje)⁴

Ekspanzivni oblici izazivaju najniži stupanj onečišćenja među gore navedenim oblicima djelovanja turizma na okoliš. U njih se ubrajaju izgradnja kampova i luka. Kampovi ugrožavaju okoliš gradnjom vlastitih kapaciteta (npr. sanitarni čvor), izbacivanjem fekalija, štetnih sredstava i otpadnih voda u okoliš, odnosno u okolne vode i mora. Mnogi za vrijeme sezone bilježe velik broj posjeta što znači veliku koncentraciju ljudi na jednom relativno malom prostoru. Luke koje primaju brodove i čamce uzrokuju povećanu količinu motornog ulja, štetnih voda te drugih oblika otpada. One su mjesta na kojima se odvijaju i motorni sportovi na vodi, ronjenje, skakanje s padobranom koji stvaraju puno buke, oštećuju podvodnu i priobalnu vegetaciju te ugrožavaju životinje zbog čega dolazi do nestajanja autohtonih vrsta biljnog i životinjskog svijeta.

Agresivni i destruktivni oblici imaju veći utjecaj te ostavljaju veće posljedice. U njih ubrajamo neplanski razvoj turizma i gradnju koji stvaraju nepovoljne životne uvjete i narušavaju ekološki sustav. Kako bi se ovakvi oblici djelovanja smanjili i zaustavili potrebno je uvesti i promicati sustavno planiranje i upravljanje prostorom. Loša organizacija, neadekvatno planiranje te neodgovorno upravljanje turističkim aktivnostima donose negativne učinke za cijelu zajednicu tog područja, a i šire.

⁴ Alfier, D.: *Zaštita prirode u razvijanju turizma*, Zagreb 2010.

Među potencijalne negativnosti koje turizam može donijeti ubrajaju se:

- Prenapučenost prostora prometnim sredstvima i ljudima te potenciran problem buke uslijed nekontroliranog razvoja turizma
- Povećanje razine zagađenosti zraka radi povećanoga broja prijevoznih sredstava kojima se koriste turisti, prijevoznička poduzeća, turoperator i drugi subjekti
- Povećana razina zagađenosti površinskih i podzemnih voda kao rezultat neodgovarajuće infrastrukture
- Vizualna degradacija okoliša
- Degradacija lokalnoga kulturnog naslijeđa uslijed prevelike komercijalizacije i modifikacije lokalne umjetnosti, obrta i običaja
- Opasnost uništenja nacionalnih parkova, arheoloških i drugih povijesno-kulturnih lokacija⁵

Na temelju svih navedenih negativnih utjecaja može se zaključiti da turizam ima mnogobrojne oblike utjecaja na okoliš koji se dijele na fizičke utjecaje, društveno-kulturne utjecaje te ekonomske utjecaje. U fizičke utjecaje ubrajaju se degradacija tla, vode, atmosfere te trošenje prirodnih resursa. Društveno-kulturni utjecaj jest, zapravo, susret ljudi različitih zemalja, a samim time i različite kulture te socijalnog i ekonomskog položaja. Jedan od pozitivnih učinaka turizma prepoznat je u ekonomiji. Razvoj turizma stvara prihode, omogućuje gospodarski razvoj i povećanje broja radnih mjesta ako se razvija sustavno, proračunato i ako je taj razvoj ekološki prihvatljiv. Svi ti oblici direktna su posljedica pretvaranja turizma iz pasivnog u aktivnog činitelja, pri čemu njegovi korisnici u znatno većem omjeru počinju koristiti prirodu i prirodna bogatstva. Negativne utjecaje turizma na okoliš potrebno je svesti na minimum kako bi se očuvala priroda, ali i sami turizam. To je djelatnost koja mora nužno čuvati svoj prostor od saturacije jer samo na kvalitetnom i očuvanom prostoru može temeljiti svoj razvoj.

⁵ Marušić, M., Prebežac, D.: *Istraživanje turističkih tržišta*, Zagreb, 2004.

2.2. Turizam i održivi razvoj

Najveći značaj za razvoj turizma i odvijanje turističkih aktivnosti ima kvalitetan i atraktivan prostor. Za vrijeme korištenja tog prostora javlja se dužnost konstantne brige o stanju okoliša, maksimalno očuvanje od njegove saturacije te uspostava ekološke ravnoteže i trajne zaštite od svih oblika negativnih utjecaja. U svemu tome najveću ulogu ima ekološko obrazovanje društva kako bi se povećale mogućnosti istovremenog turističkog i gospodarskog razvoja i, prije svega, mogućnost očuvanja i opstanka Zemlje.

U potrazi za raznim oblicima razvoja koji uvažava ravnotežu između prirode i čovjeka pojavio se koncept održivog razvoja. Pojam održivog razvoja "Sustainable Development" potječe iz šumarstva koji ističe važnost elemenata poput ekološke ravnoteže, ekonomske sigurnosti i socijalne pravednosti s naglaskom na obnovljive prirodne resurse.⁶ U 80-im godinama 20. stoljeća održivost je ušla kao termin međunarodne zajednice kada je UN-a (glavno globalno tijelo za kreiranje smjernica održivog razvoja) iznijela svjetsku strategiju očuvanja prirodnih resursa usklađenu s općim ciljem postizanja održivog razvoja.

Svjetska, Brundtland, komisija za okoliš i razvoj 1987. godine objavila je svoje izvješće pod nazivom *Naša zajednička budućnost* u kojemu je održivi razvoj predstavljen kao "razvoj koji zadovoljava potrebe današnjeg naraštaja bez ugrožavanja budućih naraštaja". To je bilo prvo ozbiljnije i znanstveno tumačenje održivog razvoja, a danas je taj koncept ostao univerzalno prihvaćen kod osmišljavanja i provođenja razvojnih strategija, a održivi razvoj i gospodarski razvoj postale su komplementarne aktivnosti. 1992. godine u Rio de Janeiru održana je Svjetska Konferencija okoliša i razvoja pod pokroviteljstvom Ujedinjenih Naroda. Na toj konferenciji je prihvaćena koncepcija održivog razvoja kao jedino poznato rješenje problema istovremenog razvoja turizma i devastacije okoliša. Koncepciju je potrebno tumačiti znanstveno i stručno, bez prilagođavanja interesima pojedinih interesnih skupina jer prilikom djelovanja ljudskih aktivnosti na prirodne resurse nastupa obavezna društvena odgovornost.⁷

⁶ Črnjar K., Črnjar M., Menadžment održivog razvoja, Rijeka, 2009.

⁷ Črnjar, K., Črnjar, M., str. 79

„Postoje tri važna elementa u koncepciji održivog razvoja:

- 1) **Koncepcija razvoja** – koji nije poistovjećen s gospodarskim rastom. Iako se ta dva pojma često miješaju, gospodarski rast se odnosi na kvantitativne elemente gospodarskog sustava, a razvoj na kvalitativnu koncepciju razvoja društva koja u sebi uključuje gospodarske, kulturološke i društvene opsege razvoja.
- 2) **Koncepcija potreba** – otvara pitanje raspodjele osnovnih resursa za ostvarivanje kvalitetnog života. Pojam “osnovnih potreba” je relevantan jer ono što se nekada smatralo luksuzom, danas je nužnost u razvijenim državama. Pritisци na okoliš u siromašnim državama, da bi se zadovoljile osnovne potrebe pučanstva, izaziva veliku degradaciju okoliša. Na svjetskoj razini za održavanje standarda razvijenih, uz istodobno poboljšanje kakvoće života nerazvijenih država, nema dovoljno prirodnih resursa. Zbog toga je termin “osnovnih potreba” nužno preispitati u koncepciji održivog razvoja.
- 3) **Koncepcija budućih naraštaja** – ukazuje na bit održivosti koja se svodi na pitanje: Što će se ostavi budućim pokoljenjima? Praktično pitanje te koncepcije ogleda se u činjenici da se koristi i troškovi razvoja prenose budućim pokoljenjima. Neprijeporno je da buduća pokoljenja ne bismo trebali opterećivati našim razvojnim i ekološkim problemima, te da bi im trebalo prenijeti bolju kakvoću ekoloških sustava nego što je danas. Održivi razvoj u biti je uravnoteženi razvoj. On zahtijeva razvojni kapacitet koji općenito predviđa da su rast i promjene strukture proizvodnje i potrošnje razvojno prihvatljivi, ako ne umanjuju ukupnu promjene strukture proizvodnje i potrošnje razvojno prihvatljivi, ako ne umanjuju ukupnu kakvoću i upotrebljivost prirodnih resursa.⁸

⁸ Schmidheiny, S.: *Poslovni savjet za održivi razvoj*: op. cit., str. 59.

2.3. Vrste, čimbenici i načela održivog razvoja

Značenje održivog razvoja tumači se unutar dva koncepta, a to su koncept slabe održivosti i koncept jake održivosti. Slaba održivost slijepo je orijentirana na razvoj gospodarstva i ljudsku upotrebu okoliša promatra kao isključivo ekonomski problem. Svojim postupcima nastoji održati istu razinu kapitala ili ga povećati za buduće naraštaje, ne mareći pritom za odnos prirodnog i proizvedenog. Drugim riječima, gospodarstvo će biti održivo ako je moguća supstitucija između prirodnog, koji je stabilniji, i proizvedenog kapitala, koji je nestabilniji. Dakle, treba postojati dovoljna količina proizvedenog kapitala koji će nadomjestiti gubitak vrijednosti onog prirodnog, čak i u slučaju degradacije okoliša, što može rezultirati njegovom potpunom devastacijom i gospodarstvenim slomom. Ključna održivost, s druge strane, uočava da postoje i nezamjenjivi dijelovi prirodnog okoliša te da se njihovim uništenjem ugrožava ekonomski razvoj i opstanak života na Zemlji. Strogo je usmjerena na održavanje stalnih zaliha prirodnog kapitala te je u njenom konceptu neograničenost i neumjerenost u supstituciji prirodnog i proizvedenog kapitala neprihvatljiva.

„Postoje tri vrste održivog razvoja:

- **Društvena održivost** – mogućnost samokontrole i vlastite politike kad su u pitanju načini koji ljudi koriste za upravljanje prirodnim resursima. Uporabom resursa treba povećati jednakost i društvenu pravdu, a smanjiti društvene probleme. Održivost preferira kvalitativno poboljšanje u odnosu na kvantitativan rast. Utječe na određivanje cijene za životni vijek proizvoda da bi se mogli pokriti puni troškovi, naročito društveni. Društvena održivost ostvarit će se samo putem jakog i sustavnog sudjelovanja zajednice ili razvoja građanskog društva. Društvena kohezija, institucije, kulturološki identitet, disciplina, poštenje, ljubav, opće prihvaćeni standardi, itd. – sve je to dio društvenog (moralnog) kapitala najmanje podložnog mjerenju (izračunavanju) koji zahtijeva obnavljanje i održavanje dugovnim i kulturnim životom zajednice. U suprotnom, društveni kapital propada ili se smanjuje istim načinom na koji propada fizički kapital.

- **Ekonomska održivost** – svodi se na održavanje (zaliha) kapitala. Danas se vrijednost prirodnog kapitala mora uključiti u gospodarski sustav kako bi se mogao osigurati održivi razvoj gospodarstva. Cilj je tako koncipiranog razvoja ostvariti razinu ekonomske dobiti od

pojedine aktivnosti koja će biti dovoljna da pokrije troškove za posebne mjere u ublažavanju utjecaja posjetitelja, ili da ponudi dovoljan dohodak kao svojevrsnu naknadu za negativne utjecaje turizma na lokalnu zajednicu.

- **Ekološka održivost** – podrazumijeva održavanje nepromijenjenog, kvalitetnog stanja u okolišu. Osigurava uzajamnu povezanost razvoja s očuvanjem i održavanjem osnovnih ekoloških procesa i biološke raznolikosti, poštivanje obnovljivih resursa u granicama mogućnosti obnavljanja i općenito poboljšava blagostanje ekosustava zaštitom izvora sirovina korištenih za ljudske potrebe.“⁹

„Održivi razvoj u turizmu moguće je opisati kao odnos između raznovrsnih aktivnosti u turizmu i komponenti održivosti u ekološkom, ekonomskom i društvenom području. Ključni čimbenik svih tih odnosa su ljudi koji se u turizmu nalaze u različitim ulogama i aktivnostima.“¹⁰ U nastavku rada pomoću tablice prikazani su glavni čimbenici održivog razvoja turizma te njihova glavna uloga.

Tablica 1. Čimbenici održivog razvoja turizma

Turisti	Glavni su korisnici, kupci turističkog proizvoda i usluge te su, kao aktivni sudionici svih zbivanja u određenoj turističkoj destinaciji, najvažniji čimbenici održivog razvoja turizma. Svojim ponašanjem izravno utječu na održivost.
Zaposlenici	Djelatnici zaposleni u hotelima, restoranima, agencijama, kulturnim, sportsko-rekreacijskim i drugim ustanovama koji izravno ili neizravno, svojim djelovanjem i ponašanjem utječu na održivost turističke destinacije.
Organizacije i javne službe	Radi zajedničkih interesa svojom djelatnošću i funkcijama imaju izravan utjecaj na održivost u ekološkom, sociokulturnom ili ekonomskom području turističke destinacije.
Lokalno stanovništvo	Ima poseban interes i ulogu u održivosti destinacije koja se, bez obzira na to bave li se poslovnim aktivnostima u turističkom sektoru, izravno manifestira na životnu kvalitetu tog područja.

Izvor: N. Čavlek i dr., *Turizam ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb, Školska knjiga, 2011, str. 416

⁹ Črnjar K., Črnjar, M.: op.cit., str. 89.

¹⁰ Čavlek, N.: op. cit., str. 416.

Načela održivosti odnose se na ekološke, ekonomske i sociokulturne aspekte razvoja turizma između kojih se nastoji uspostaviti odgovarajuća ravnoteža kako bi se zajamčila njegova dugoročna održivost, iako je vjerojatnost da će se istodobno moći postići ekonomska racionalnost, ekološka ravnoteža i socijalna pravednost gotovo minimalna (Vukonić, Keča, 2001:191). „U turističkoj literaturi navode se tri glavna načela održivog razvoja turizma koja su međusobno povezana, interveniraju jedan u drugog i sva se mogu istovremeno smatrati uzrocima ili posljedicama drugih.“¹¹

Načelo ekološke održivosti.

Ekološka održivost kao koncept održivog razvoja sa sobom nosi veliku važnost. Ono što ju čini specifičnom jest njezina kompleksnost radi različitih dimenzija koje ju sastavljaju. U vrijeme globalnih prijetnji se, radi sve većeg onečišćenja prirode od strane subjekata koji ju koriste, zalaže za njezinu zaštitu i očuvanje.¹² Iz područja gospodarskih, javnih i drugih djelatnosti proizlaze korisnici prirodnih resursa i prostora koji nas okružuje. Kao posljedica nekontroliranog iskorištavanja tog prostora dolazi do brojnih konflikata koji, nadalje, uzrokuju procese prenapete urbanizacije, ekspanzije i primjene raznovrsnih kemijskih i drugih neprihvatljivih sredstava. Postoji mnoštvo aktivnosti koje se provode neplanski i nekontrolirano, a sve s ciljem razvoja i jačanja poljoprivredne proizvodnje, snažnog razvoja prometa, turizma i ostalih gospodarskih grana. Rezultat i posljedica ovakvih djelovanja je onečišćenje prirodnih resursa kao što su voda, zrak i zemlja koje su dom svih živih bića na planeti Zemlji, ali ujedno i osnova razvoja mnogih djelatnosti, a između ostalog i turizma. Turizam, kao i svi ostali korisnici okoliša, mora preuzeti brigu o zaštiti i planskoj eksploataciji prirodnih resursa. U svrhu uspješnog postizanja održivog razvoja osnovan je menadžment okoliša koji posjeduje spektar znanja, tehnika i metoda. Pomoću njih on kontrolira i utječe na pravilno upravljanje gospodarskim subjektima radi očuvanja okoliša koji je ključan element poslovanja i čiji je opstanak nužan za opstanak čovječanstva. Cjelokupna koncepcija održivosti okoliša ukazuje sadašnjim naraštajima da moraju ostaviti budućima resursnu osnovu koja je, minimalno, onolika kolika je bila i ona koju su sami naslijedili. Uz brojna ograničenja koja posjeduje okoliš, to je prilično zahtjevan, ali ne i neizvediv zadatak.

¹¹ Čavlek, N. I dr., op. cit., str. 416-419

¹² Vujčić, V. i dr., *Menadžment održivog razvoja turizma*, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka 2005, str. 16.

Načelo sociokulturne održivosti.

Ovo načelo obuhvaća pojmove sociokulturne održivosti turizma, društvene održivosti, socijalne funkcije turizma i kulturne funkcije turizma. Sociokulturna održivost turizma proizlazi iz društvenih funkcija i vrijednosti na temelju kojih je turizam započeo svoj razvoj. Društvena održivost omogućuje dostizanje samodiscipline i provođenje vlastite politike u upravljanju resursima, socijalna funkcija turizma je indikator da turizam utječe na reduciranje socijalnih različitosti između skupina ljudi, dok kulturna funkcija turizma pokazuje koliki utjecaj receptivne turističke zemlje imaju u kulturnom aspektu prema domaćim i stranim posjetiteljima.¹³ Uz mnoštvo pozitivnih djelovanja sociokulturne funkcije u sjedinjavanju kulture dolaze i brojni negativni utjecaji kao što su negativne reakcije lokalnog stanovništva koje proizlaze kao posljedica odnosa lokalnog stanovništva prema turistima i njihovom ponašanju.

Načelo ekonomske održivosti.

Načelo koje povezuje dva prethodno navedena, naziva se načelo ekonomske održivosti. Ono nalaže da se sve gospodarske djelatnosti trebaju temeljiti na zdravom i ekološki učinkovitom razvoju koji podrazumijeva ekonomično i kvalitetno upravljanje resursima. Slijedeći to načelo i nastojanjem da se resursi planete Zemlje ne troše brže nego što ih priroda nastoji obnoviti, osigurava se kvaliteta života za sadašnje i buduće naraštaje. Kao što je navedeno na početku ovog odlomka, ekonomska održivost usko je povezana sa sociokulturnom i ekološkom održivosti. Sociokulturna održivost je u funkciji ekonomske održivosti i implicira odgovorniji odnos čovjeka prema njegovu okruženju radi zaštite ekosustava. Isto vrijedi i za ekološku održivost koja se očituje u ekonomskom vrednovanju i uključivanju vrijednosti prirodnog kapitala u cjeloviti gospodarski sustav.¹⁴

¹³ Čavlek, N. i dr., str. 418.

¹⁴ Ibidem, str. 419.

2.4. Ciljevi i važnost održivog razvoja turizma

„Ciljevi održivog razvoja turizma proizlaze iz općih ciljeva održivog razvoja, odnosno iz njihove prilagodbe specifičnostima turizma“.¹⁵ Svjetska komisija za okoliš i razvoj, WECD (eng. World Commission on Environment and Development), navela je sedam ciljeva održivog razvoja.

Tablica 2. Ciljevi održivog razvoja

Politički sustav	Osigurava efikasno sudjelovanje lokalne zajednice u donošenju odluka u planiranju.
Ekonomski sustav	Sposoban je dati nove vrijednosti i tehnička ostala znanja na održivoj osnovi.
Društveni sustav	Nudi rješenja za prevladavanje napetosti koje proizlaze iz disharmoničnog razvoja.
Proizvodni sustav	Poštuje obvezu očuvanja okoliša za budući razvoj
Tehnološki sustav	Stalno izlaze nova, napredna rješenja.
Međunarodni sustav	Podupire održive modele razvoja.
Administrativni sustav	Fleksibilan je i ima sposobnost korekcije.

Izvor: Samostalan rad autorice prema M. Bartoluci, *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Zagreb, Školska knjiga, 2013, str. 131. (10.12.2021.)

¹⁵ Bartoluci, M.: op. cit., str. 131.

Nadalje, dvanaest ciljeva održivog turizma opisano je u publikaciji Svjetske turističke organizacije (UNWTO) „Učiniti turizam održivim: vodič za stvaraoce politika“:¹⁶

1. **Ekonomska održivost:** Osiguravanje održivosti i konkurentnosti turističkih destinacija i poduzeća kako bi bila u stanju dugotrajno napredovati i osiguravati korist.
2. **Boljitak lokalne zajednice:** Maksimiziranje doprinosa turizma gospodarskom napretku destinacije uključujući lokalno zadržavan udio potrošnje posjetitelja.
3. **Kvaliteta radnih mjesta:** Poboljšanje količine i kvalitete lokalnih poslova stvorenih radi turizma i koje turizam održava, uključujući razinu plaće, uvjete rada i dostupnost svima bez diskriminacije na temelju spola, rase, invaliditeta ili bilo koje druge osnove.
4. **Društvena pravednost:** Težnja uspostavljanju opsežne i pravedne raspodjele gospodarskih i društvenih koristi ostvarenih turizmom u čitavoj destinaciji, uključujući povećanje prilika, prihoda i usluga dostupnih siromašnima.
5. **Zadovoljstvo posjetitelja:** Osigurati sigurno, zadovoljavajuće i ispunjavajuće iskustvo posjetiteljima, dostupno svima bez diskriminacije vezano uz spol, rasu, invaliditet ili bilo koju drugu osnovu.
6. **Lokalno upravljanje:** Davanje prava glasa lokalnim zajednicama i njihovo uključivanje u planiranje i donošenje odluka o upravljanju i budućem razvoju turizma u njihovome području u suradnji s ostalim dionicima.
7. **Blagostanje zajednice:** Održavanje i poboljšanje kvalitete života lokalnih zajednica, uključujući društvene strukture i pristup resursima, pogodnostima i sustavima održavanja života, a izbjegavajući bilo koji oblik društvene degradacije ili iskorištavanja.
8. **Kulturno bogatstvo:** Poštivanje i poboljšavanje povijesnog nasljedstva, autentične kulture, tradicija i osebnosti destinacija.

¹⁶ Održivi turizam – Hrvatska, 12 ciljeva održivog turizma, URL: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534> (12.12.2021.)

9. **Fizički integritet:** Održavanje i poboljšanje kvalitete krajobraza, kako urbanog tako i ruralnog, i izbjegavanje fizičke i vizualne degradacije okoliša.
10. **Biološka raznolikost:** Podržavanje očuvanja prirodnih područja i staništa te biljnoga i životinjskog svijeta i minimiziranje njihovog oštećivanja.
11. **Učinkovito korištenje resursa:** Minimiziranje korištenja rijetkih i neobnovljivih izvora u razvoju i radu turističkih objekata i usluga.
12. **Čistoća okoliša:** Svođenje na najmanju razinu zagađenje zraka, vode i zemlje te stvaranje otpada koje uzrokuju turistička poduzeća i posjetitelji.

Ovi ciljevi jedan su od važnijih alata kojima se stručnjaci služe u isticanju važnosti i podizanju svijesti o održivom razvoju turizma. Bolje razumijevanje i shvaćanje važnosti održivog razvoja od strane svih subjekata koji na bilo koji način sudjeluju u turističkim aktivnostima olakšat će implementaciju njegovih načela, a samim time svim živim bićima omogućiti kvalitetniji i dulji boravak na planeti Zemlji. Što javnost bolje upozna koncept i načela održivosti, znat će kako ih se pridržavati u svakodnevnom životu i na putovanjima.

3. ODRŽIVI TURIZAM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

3.1. Zaštićena područja i njihova namjena

„Zaštićen prostor je geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava“.¹⁷ Ovom definicijom naglašeno je da je zaštićeno područje precizno definiran prostor u kojem se sustav zaštite i očuvanja prirode te njezinih sastavnica uređuje Zakonom o zaštiti prirode. Ovaj Zakon ujedno je i ključni pravni akt kojim se provode i reguliraju propisi za zaštitu prirodnih vrijednosti Republike Hrvatske. Glavni cilj njegovog provođenja je očuvati zaštićena područja i sve njihove krajobrazne raznolikosti, bioraznolikosti i georaznolikosti.

Prema Zakonu o zaštiti prirode, moguće je razlikovati dvije kategorije zaštićenih područja (Zakon o zaštiti prirode, 2020. čl. 111)

1. Zaštićena područja od državnog značenja
2. Zaštićena područja od lokalnog značenja

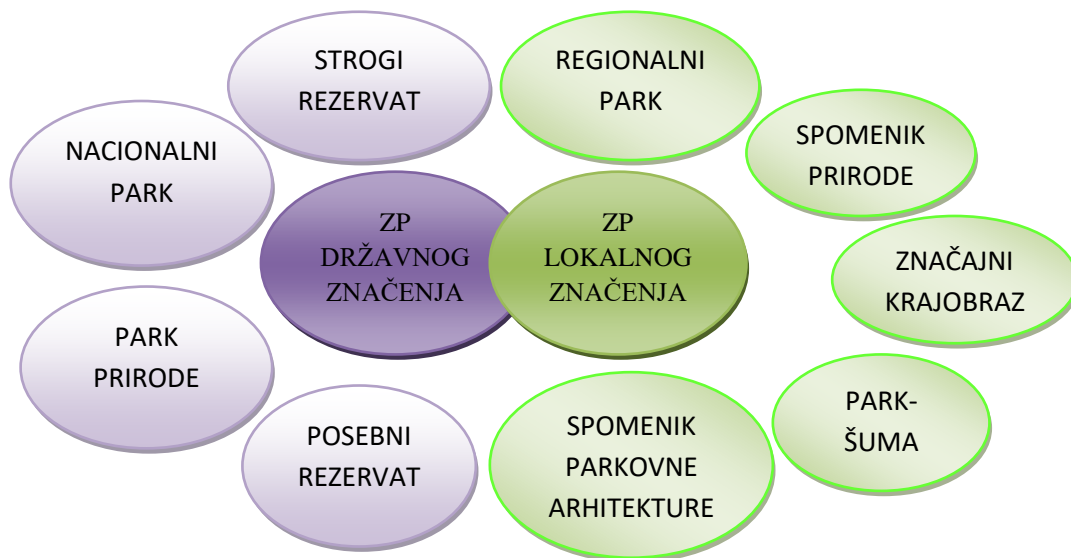
Istim zakonom utvrđeno je devet kategorija zaštićenih područja:

- Strogi rezervat
- Nacionalni park
- Posebni rezervat
- Park prirode
- Regionalni park
- Spomenik prirode
- Zaštićeni krajobraz
- Park-šuma
- Spomenik parkovne arhitekture¹⁸

¹⁷ Zakon o zaštiti prirode, 2020: op. cit., čl. 9.

¹⁸ Zakon o zaštiti prirode, 2020.; točka 6. Zaštićeni dijelovi prirode, članak 111.

Slika 1. Kategorije zaštićenih područja

Izvor: Samostalan rad autorice na temelju podataka službene stranice *MINGOR, Zavod za zaštitu okoliša i prirode*; URL: <https://bit.ly/341jQ8R> (15.12.2021.)

Strogi rezervat je područje s neizmjenjenom ili neznatno izmijenjenom prirodom. Namijenjen je isključivo očuvanju prirodnoga stanja, znanstvenom istraživanju i obrazovanju koje ne mijenja prirodne procese u njemu, dok su sve druge djelatnosti zabranjene. Za ulazak u zaštićeno područje potrebno je dopuštenje Ministarstva kulture. U toj su kategoriji u Hrvatskoj zaštićena dva područja: Bijele i Samarske stijene u Gorskom kotaru te Hajdučki i Rožanski kukovi u Nacionalnom parku Sjeverni Velebit.

Nacionalni park je najpoznatija kategorija zaštite u koju spadaju prostrana i, uglavnom, neizmijenjena prirodna područja. Glavna mu je svrha očuvanje izvornih prirodnih vrijednosti. Posjećivanje područja dopušteno je prema određenim pravilima, a namjena mu je znanstvena, odgojno-obrazovna, kulturna i rekreativna. Republika Hrvatska broji 8 nacionalnih parkova: Brijuni, Sjeverni Velebit, Risnjak, Paklenica, Kornati, Plitvička jezera, Krka i Mljet.

Posebni rezervat je prostor zaštićen zbog svoje jedinstvenosti, reprezentativnosti ili je stanište rijetke i ugrožene biljne ili životinjske vrste. Namjena mu je znanstvena, a može biti: botanički, zoološki, geološki, hidrološki i rezervat u moru. Posjećivanje je dopušteno samo u iznimnim slučajevima ili samo u pojedinim dijelovima rezervata. U tu kategoriju zaštite trenutno spada 79 područja, a najpoznatija su zoološki rezervat Kopački rit, dio istoimenoga parka prirode, i posebni ornitološki rezervat Krapje dol, u granicama Parka prirode Lonjsko polje.

Park prirode kod nas je najraširenija kategorija zaštite koja obuhvaća izvorna područja, ali i područja izmijenjenih prirodnih obilježja s naglašenim estetskim, ekološkim, odgojno-obrazovnim, kulturno-povijesnim i turističko-rekreacijskim vrijednostima. Unutar parka prirode dopuštene su gospodarske djelatnosti i korištenje prirodnih dobara uz poštivanje uvjeta zaštite prirode. U Hrvatskoj je proglašeno 12 parkova, a to su Papuk, Lonjsko polje, Medvednica, Kopačkirit, Velebit, Biokovo, Telašćica, Učka, Vransko jezero, Žumberak – Samoborsko gorje te Lastovsko otočje.

Regionalni park područje je režima zaštite sličnog onomu parka prirode, s očuvanim krajobraznim i ekološkim obilježjima. Osnovni je cilj zaštita međunarodnog, nacionalnog ili lokalnog značaja područja. U toj je kategoriji preventivno zaštićeno područje uz Muru i Dravu.

Spomenik prirode neizmijenjeni je dio ili skupina dijelova žive ili nežive prirode koji ima ekološku, estetsku, znanstvenu ili kulturno-povijesnu vrijednost. Može biti geološki, geomorfološki, hidrološki, botanički i dr. U toj kategoriji zaštićena su 103 objekta, a neki od njih su otočić Brusnik, vrela Cetine, rijetki primjerci drveća i mnogi drugi.

Značajni krajobraz područje je karakterističnog i očuvanog prirodnog ili kultiviranog krajolika s velikom estetskom ili kulturno-povijesnom vrijednošću. Prema režimu zaštite vrlo je sličan regionalnomu parku ili parku prirode. Ova kategorija zaštite obuhvaća 69 područja (npr. Brela, Cetina, Dolina Blaca).

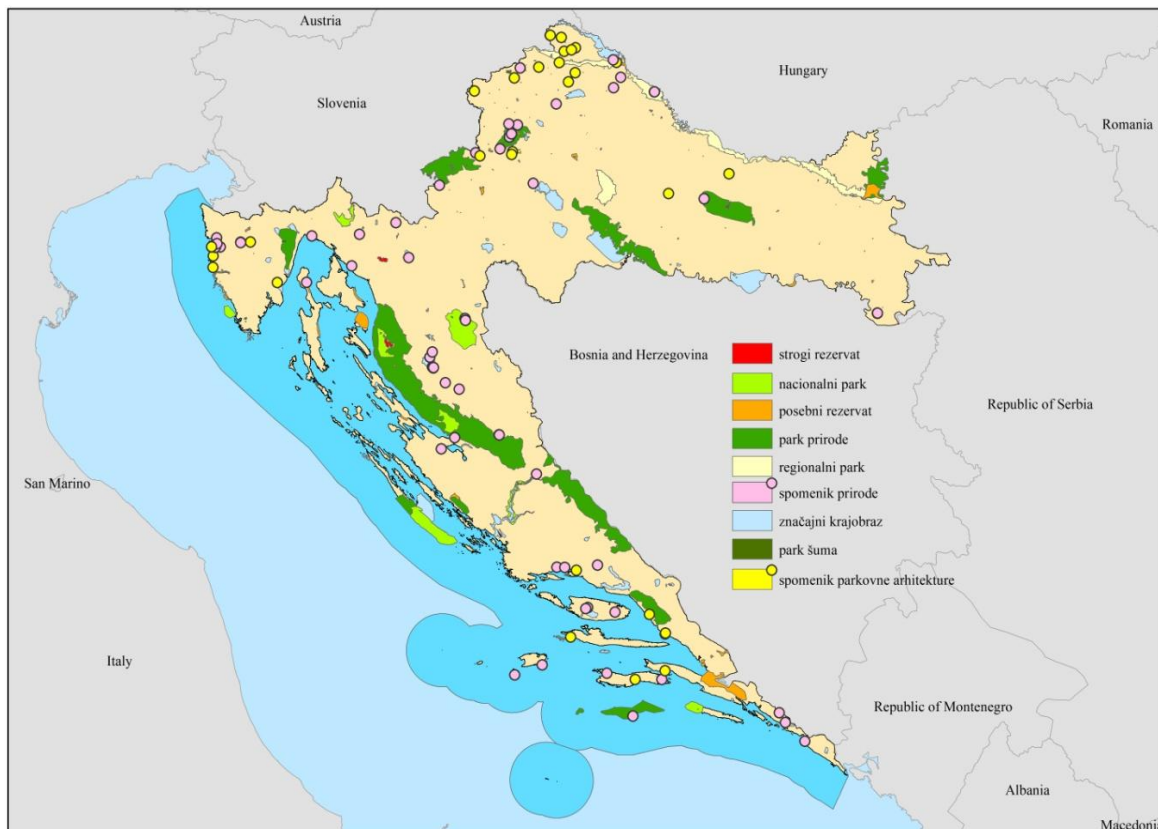
Park-šuma prirodna je ili zasađena šuma s izraženim pejzažnim vrijednostima, namijenjena odmoru i rekreaciji. U toj kategoriji zaštićeno je oko 40 većih ili manjih šuma, a jedna od njih je i najznačajnija park-šuma u Zagrebu, park-šuma Maskimir

Spomenik parkovne arhitekture umjetno je uređen prostor, kao npr. perivoj, arboretum, botanički vrt, gradski park, drvored, pojedinačno stablo i skupina stabala. U toj kategoriji štite se posebne estetske, stilske, umjetničke, kulturno-povijesne i znanstvene vrijednosti zaštićenih objekata. U Republici Hrvatskoj nalazi se njih više od 130. Neki od njih su: arboretum Lisičine, arboretum Opeka, Lipički perivoj, Mornarički park u Puli, vrt Foretić u Korčuli.¹⁹

¹⁹ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje; Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.*

Iako mala, Hrvatska je zemlja bogata prirodnim vrijednostima rasprostranjenim na području od Panonske nizine, preko najviših i najoštrijih planinskih vrhova, sve do modrog mora koje se prostire duž Jadranske obale. Smatra se „*hot spot-om*“ bioraznolikosti u Europi, pa tako i brojnim zaštićenim područjima. Zakonom o zaštiti prirode danas je zaštićeno 410 područja na ukupno 821 330,01 ha. Drugim riječima, 9,3% ukupnog teritorija Republike Hrvatske čine prostori čiju je prirodu i ekosustav nužno očuvati.²⁰ Na sljedećoj slici prikazana su sva zaštićena područja u RH.

Slika 2. Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj

Izvor: Zavod za zaštitu okoliša i prirode, 2021., *Što je zaštićeno područje* (10.01.2022.), URL:

<https://bit.ly/3taObfw>

²⁰ Bioportal (posjećeno 13.1.2022.)

3.2. Temelji za očuvanje zaštićenih prostora

Očuvanje zaštićenih prostora temelji se na mnoštvu vrlo važnih faktora, kao što su kvalitetan program ekološke edukacije, pravilno upravljanje aktivnostima i stavovima posjetitelja, kontinuirana briga i poštivanje Zakona. Na taj način, svaki korisnik područja zaštićene prirode svojom aktivnošću pridonosi stvaranju podloge za održivi razvoj kao okvira za oblikovanje politike i strategije zdravog i kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka. Temelji za očuvanje zaštićenih prostora zasnivaju se na načelima koja je nužno poštivati radi postizanja ciljeva i vizije te ostvarenja glavnih funkcija takvih područja.

Načela zaštite i očuvanja prirode nalažu da se svaki subjekt mora ponašati tako da pridonosi očuvanju sveukupne prirodne raznolikosti uz racionalno korištenje neobnovljive energije. Zaštita prirode postaje obaveza svih fizičkih i pravnih osoba čija je zadaća odgovornost, prilikom konzumacije njezinih dobara, i predostrožnost, kada postoji prijetnja od štete za prirodu. Svaka od tih osoba imat će slobodan pristup informacijama o stanju prirode s ciljem suradnje i zajedničkog nastojanja očuvanja bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti i georaznolikosti.²¹

Zaštićena područja imaju više funkcija, a najvažnije su:

1. Doprinos očuvanju biološke raznovrsnosti i krajobrazne raznolikosti
2. Čuvanje ekoloških sustava i specifičnih staništa raznih biljnih i životinjskih vrsta
3. Omogućavanje znanstvenih istraživanja i ekološke edukacije
4. Omogućavanje prihvatljive uporabe u svrhu rekreacije i turizma
5. Pomoć očuvanju kulturne baštine lokalnoga stanovništva
6. Doprinos unapređenju ekonomija lokalnih zajednica²²

Radi zaštite prirode, očuvanja okoliša u Hrvatskoj te ostvarenja svih prethodno navedenih funkcija zaštićenih područja, nužno je pratiti ciljeve i mjere, navedene na sljedećoj stranici.

²¹ Zakon o zaštiti prirode, 2020: čl. 5

²² Martinić, I., *Upravljanje zaštićenim područjima, planiranje, razvoj i održivost*, Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet, Zagreb, 2010.

Ciljevi u zaštiti prirode:

- „zadržati što je više moguće nenarušenu biološku i krajobraznu raznolikost u Hrvatskoj
- trajno skraćivati popis ugroženih vrsta u Hrvatskoj
- trajno razvijati neurbana područja“²³

Mjere u zaštiti prirode:

- „kroz sustav zaštićenih područja uvesti cjelovito upravljanje i gospodarenje prirodnim krajobraznim sustavima uz istodobno osiguravanje trajnoga razvoja za stanovništvo
- razvijati ekološko gospodarenje šumama i šumskim prostorom s jednakim naglaskom na gospodarske i okolišne funkcije šuma
- osigurati zaštitu mreže staništa (NEM, Natura 2000) kao temeljnu ekološku infrastrukturu²⁴
- osiguranje gospodarenja životinjskim populacijama prema planovima upravljanja, usvojenima kroz javne rasprave
- mudro iskorištavati neobnovljive prirodne resurse s jasnim prelaskom na obnovljive prirodne resurse
- degradirana područja sanirati i promijeniti u funkcionalne elemente krajobraza
- proces usklađivanja zakonodavstva s propisima Europske unije
- izradu karte staništa i razvoja vlastite nacionalne klasifikacije staništa (NSK)
- razvoj središnjeg informatičkog sustava zaštite prirode,
- proglašenje ekološke mreže Republike Hrvatske (nacionalna ekološka mreža – NEM)
- priprema za proglašenje međunarodno ekološki značajnih područja kao hrvatskog dijela mreže NATURA 2000“²⁵

Upravljanje zaštićenim područjem složen je i zahtjevan proces koji, ako se provodi promišljeno i prilagođeno uvjetima u kojima se odvija, najčešće daje rezultate i doprinosi poboljšanju stanja prirode. Nedostatak financijskih sredstava za ostvarivanje ciljeva zaštićenih područja stvara značajan problem te se uprave zaštićenih područja okreću turizmu i promociji, dok se zaštita i očuvanje lokaliteta stavlja na drugo mjesto. Sve to stvara potencijalnu prijetnju neodrživog razvoja turizma u zaštićenim područjima.

²³ Ibidem:op.cit. str. 26–27

²⁴ NEM, Natura 2000., Zavod za zaštitu okoliša, <https://bit.ly/3CPW3py>

²⁵ Ibidem, op.cit. str. 26-27

3.3. Uspostava održivog turizma uslijed uvođenja novih atrakcija u zaštićenim područjima

„Turistička atrakcija privlačan je element u nekoj turističkoj destinaciji u obliku kulturno-povijesne baštine, prirodne cjeline, priredbe ili događaja koji motivira turiste za dolazak te je okosnica razvoja turizma u destinaciji.“²⁶ Atrakcije se dijele na prirodne i one koje je stvorio čovjek. U sljedećoj tablici prikazana je podjela atrakcija prema vrsti.

Tablica 3. Podjela atrakcija

PRIRODNE ATRAKCIJE	ATRAKCIJE KOJE JE STVORIO ČOVJEK
<ul style="list-style-type: none">• klima• planine• rijeke• flora i fauna• pejzaž• rezervati životinja	<ul style="list-style-type: none">• kulturno povijesna baština (muzeji, zbirke, spomenici)• etnosocijalne atrakcije• umjetničke atrakcije• zabavni parkovi• kazališta• priredbe

Izvor: Samostalan rad autorice na temelju tablice u knjizi: *Mato Bartoluci, Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva* (15.1.2022.)

Svaka turistička destinacija posjeduje barem jednu atrakciju koja pridonosi njezinoj privlačnosti. Kako bi se ostvarila veća konkurentnost i/ili ekonomski učinak, stručnjaci i profesionalci u turizmu osmišljavaju brojne projekte i investicije koje će nadopunjavati već postojeće prirodne ili antropogene resurse turističkih destinacija. U turizmu su nove investicije najčešće vezane za izgradnju objekata kao što su hoteli, ugostiteljski objekti, infrastruktura i sl. Dakle, riječ je o dugotrajnim projektima koji mogu i ne moraju imati dugotrajan utjecaj na prirodu te ostaviti posljedice na njezin ekosustav, posebice ako se radi o zaštićenom području.

²⁶ Vukonić, Čavlek i dr., 2001: op. cit. str. 26

Prilikom donošenja prostornog plana uređenja prostora posebnih obilježja uslijed uvođenja novih objekata i atrakcija utvrđuju se:

- ciljevi uređivanja prostora
- organizacija i namjena prostora
- uvjeti i mjere korištenja, uređenja i zaštite vrijednosti područja
- uvjeti za razvoj i uređenje naselja i drugih funkcionalnih cjelina
- sustav, prostor i uvjeti za smještaj prometnica i druge infrastrukture²⁷

Na temelju zakonskih propisa o prostornom uređenju i zaštiti prirode, prostorni plan područja posebnih obilježja donosi se obavezno za područje nacionalnog parka i parka prirode. Uvjeti za uređenje prostora pritom moraju uvažavati prirodne, kulturno-povijesne i krajobrazne vrijednosti, društveno-gospodarski razvoj, međunarodne konvencije i strategije. Shodno Zakonu o prostornom uređenju i gradnji (NN 76/2007), prostorni plan je u svrhu uređenja, unapređenja i zaštite prostora dužan biti u skladu s pet načela prostornog uređenja:

- Načelo prostorne održivosti razvitka
- Načelo horizontalne integracije u zaštiti prostora
- Načelo vertikalne integracije i usuglašavanja interesa
- Načelo sudjelovanja javnosti i pristupa informacijama i podacima
- Načelo ostvarivanja i zaštite javnog i pojedinačnog interesa²⁸

Pridržavanjem **načela prostorne održivosti razvitka** se podržava održivi razvitak kao osnova zajedničke dobrobiti. Detaljno praćenje, analiza i vrednovanje razvoja određenih djelatnosti i osjetljivosti prostora osiguravaju kvalitetu životnog i radnog okoliša i uravnoteženost standarda uređenja pojedinih područja, ostvaruju učinkovitije gospodarenje energijom, zemljištem i prirodnim dobrima, a prostorna osobnost ostaje očuvana, dugoročno zaštićena i spremna za konkuriranje na tržištu.

Načelo horizontalne integracije u zaštiti prostora ističe važnost integralnog pristupa prilikom prihvaćanja polazišta, strategija, planova, programa, propisa, izdavanja dozvola i suglasnosti. Drugim riječima, ujednačenost mjera između različitih gospodarskih područja rezultirat će uravnoteženom prostornom održivosti u procesima preobrazbe naselja, korištenja prirodnih dobara, zaštite prirode i okoliša, razvoja djelatnosti, kao i prometne i energetske

²⁷ Odluka o donošenju Prostornog plana Parka prirode Biokovo, 2015.: čl. 1.

²⁸ Zakon o prostornom uređenju i gradnji, Narodne Novine 76/2007, čl. 8-13

infrastrukture. Stavljanje fokusa na međusobne utjecaje postojećih i planiranih zahvata te primjena procjene potreba i učinaka pojedinih gospodarskih područja u prostoru tijekom izrade i donošenja dokumenata prostornog uređenja smanjuje rizik od štete ili ga u potpunosti sprječava.

Načelo vertikalne integracije i usuglašavanja interesa nalaže međusobnu suradnju Države, jedinica lokalne i područne samouprave te osoba s javnim ovlastima pri utvrđivanju polazišta i donošenju dokumenata, strategija, planova i bilo kakvih programa i procesa prostornog uređenja kojima se utječe na prostorni razvoj.

Zakon o prostornom uređenju i gradnji (NN 76/2007) donosi odluku o pravu sudjelovanja javnosti u postupcima izrade i donošenja dokumenata prostornog uređenja te stoga navodi **načelo sudjelovanja javnosti i pristupa informacijama i podacima** kao jedno od pet načela prostornog uređenja. Ovim načelom, država i tijela jedinica lokalne i područne samouprave dužni su obavijestiti javnost o stanju u prostoru te joj omogućiti i poticati njezino sudjelovanje kroz razvoj društvene povezanosti, jačanje svijesti o potrebi zaštite prostora i upravljanje sudjelovanja. Shodno tomu, javnost će imati pravo pristupa informacijama i podacima o prostoru kojima raspolažu Ministarstvo i nadležna tijela i osobe.

Načelo ostvarivanja i zaštite javnog i pojedinačnog interesa obvezuje tijela državne, lokalne i područne samouprave, kao i sva ostala nadležna tijela i osobe, na međusobnu prosudbu i poštivanje javnog interesa i pojedinačnih interesa prilikom obavljanja poslova prostornog uređenja, u čemu pojedinačni interesi ne smiju štetiti javnom interesu.

„Prostorno uređenje temelji se na sveobuhvatnoj prirodi prostornog planiranja u odnosu na planiranje pojedinih gospodarskih područja, uvažavanju opće prihvaćenih načela zaštite prostora, znanstvenih i stručnih spoznaja i najbolje prakse te na poštivanju međunarodnih smjernica i dokumenata u području prostornog uređenja.“²⁹ Sve aktivnosti prostornog uređenja su stalne i neprekidne, što pridonosi očuvanju prirode i njezinih vrijednosti, ostvarivanju i usklađivanju interesa te formiranju održivog razvoja turizma u zaštićenim prostorima.

²⁹ Zakon o prostornom uređenju i gradnji, NN 76/2007, op.cit., čl. 8

3.4. Pravila ponašanja turista u zaštićenim područjima

Kao što je ranije spomenuto u ovom radu, zaštićena područja imaju mnoštvo uloga koje su ključne za čovječanstvo i opstanak života na Zemlji. Najvažnije su zaštita prirode, njezino dugoročno očuvanje te očuvanje zaštićenih vrsta, minerala, fosila i svih ostalih pratećih usluga ekosustava. Međutim, treba spomenuti još jednu relevantnu funkciju, a to je turistička funkcija. Ona zahtijeva strogu kontrolu broja posjetitelja, njihovog kretanja, korištenja i aktivnosti, definiranje granica te uspostavu pravila ponašanja unutar područja zaštićene prirode.

„Dvije su temeljne odrednice koje određuju granice korištenja zaštićenih područja:“³⁰

1. dopušteni broj posjetitelja (da se ne naruši ravnoteža prirode) i
2. prostorne mogućnosti prihvata.

Ovime se ističe važnost regulacije broja posjetitelja i procjena maksimalnog prihvata radi uspostave i održavanja ravnoteže između zaštite prirode i turističke djelatnosti. Taj balans se postiže uspostavom i poštivanjem pravila i zakona u samom programu i organizaciji zaštićenih dijelova prirode. Pravilnikom o zaštiti i očuvanju prirode propisuju se uvjeti i mjere zaštite, poboljšanja i korištenja područja u kategoriji strogog rezervata, nacionalnog parka, posebnog rezervata i parka prirode. Za ostale kategorije donosi se Odluka o isitn mjerama.³¹

S ciljem ugodnog i sigurnog boravka u parkovima te očuvanja njihove prirode, potrebno je poštivati i pridržavati se definiranih pravila ponašanja koja se odnose na lokalno stanovništvo, turiste i osoblje. Ista su utvrđena Pravilnicima o unutarnjem redu pojedinih parkova, Zakonom o zaštiti prirode te su navedena na internet stranici *e-Građani*, što ih čini dostupnima široj javnosti.

³⁰ Vidaković, P.: op. cit. str. 47

³¹ MINGOR, *Zaštićena područja*, URL: <https://bit.ly/3A11Ngg> (15.1.2022.)

Lokalno stanovništvo, turisti i osoblje parka dužni su poštivati sljedeće:

- poštuju lokalne običaje i tradiciju, te privatnost stanovnika parka
- surađujete s osobljem parka
- zabranjeno je snimanje ili fotografiranje u komercijalne svrhe bez odobrenja parka
- potrebna je prethodna najava i dopuštenje parka ako se posjetitelji žele baviti specifičnom rekreativnom aktivnošću (npr. padobransko jedrenje/paraglajding, let zmajevima, penjanje, fotosafari i dr.)
- zabranjeno je bavljenje turističkom, ugostiteljskom ili trgovačkom djelatnošću bez koncesijskog odobrenja parka.³²

Nadalje, tijekom kretanja i boravka u zaštićenim prostorima vrijede pravila:³³

- u parkove koji imaju ulaznice zabranjen je ulazak bez ulaznice, a ulaznicu je potrebno zadržati do izlaska iz parka te ste je dužni pokazati na zahtjev službene osobe
- zabranjeno je voziti i/ili parkirati vozila izvan površina namijenjenih za vožnju ili parkiranje
- zabranjeno je kretanje izvan označenih puteva i staza, a u nekim se parkovima posjetitelji mogu kretati samo na područjima i stazama koje su označene i namijenjene razgledavanju i posjećivanju
- u dijelovima nekih parkova još uvijek postoje minski sumnjiva područja, te se tim područjima nemojte kretati
- posjet određenim lokalitetima (npr. posebnim rezervatima) moguć je samo uz najavu i pratnju parka, te u manjim grupama, dok je posjet nekim lokalitetima u potpunosti zabranjen
- zabranjeno je penjanje po strmcima
- zabranjena je off-road vožnja
- zabranjeno je kampiranje i logorovanje, a u nekim je parkovima ono dozvoljeno samo na za to predviđenim i označenim mjestima
- psi moraju biti na uzici
- za posjet parku ponesite prikladnu odjeću i obuću, te vodu za piće, prema potrebi i hranu, a ljeti i kremu za sunce i zaštitu od komaraca.

³² e-Građani, *Kako se ponašati u zaštićenim područjima*, URL: <https://bit.ly/33mMocW> (15.1.2022.)

³³ e-Građani, *Kako se ponašati u zaštićenim područjima*, URL: <https://bit.ly/33mMocW> (15.1.2022.)

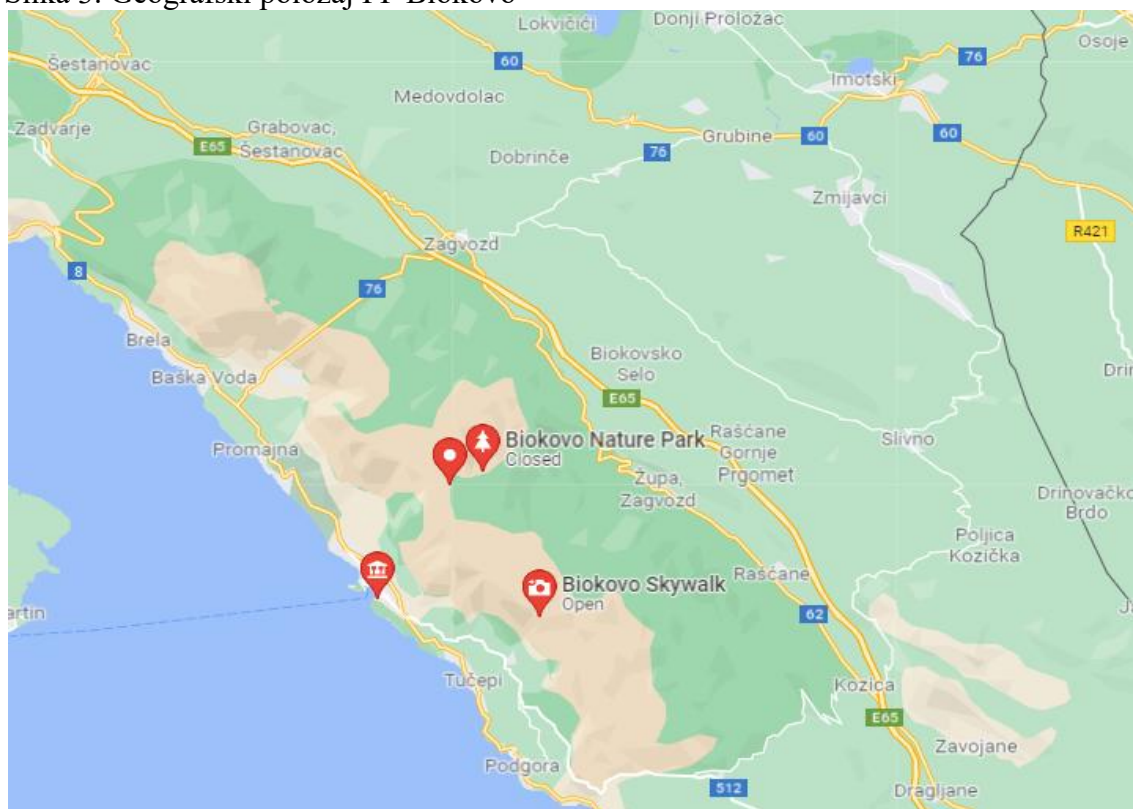
Postoji čitav niz zabrana i ograničenja koja se odnose na razne aktivnosti kao što su bacanje smeća, paljenje vatre, stvaranje buke, nošenje oružja te smjernice u odnosima prema životinjama, biljkama, gljivama, mineralima, fosilima i dr. Tu su, također, i pravila ponašanja koja je potrebno poštivati tijekom sudjelovanja u opasnijim rekreativnim aktivnostima i izazovima, a to su: istraživanje špilja, kupanje i ronjenje, plovidba, ribolov, paraglajding i jedrenje, planinarenje i pješčenje, alpinizam, penjanje i sl. (e-Građani, *Kako se ponašati u zaštićenim područjima*)

Sve navedene aktivnosti i pravila pod strogim su nadzorom čuvarskih službi koje imaju ovlasti izreći kaznu na mjestu prekršaja ako dođe do nepoštivanja istih, sve u svrhu očuvanja okoliša, ekosustava i uspostave ravnoteže u odnosu između zaštite prirode i turističke potražnje

4. PARK PRIRODE BOKOVO

Park prirode Biokovo koji obuhvaća istoimeni planinski masiv je jedan od 12 parkova prirode u Republici Hrvatskoj. Njegova priroda, s površinom od 195,5 km², je proglašena zaštićenom 1981., a 1998. godine osnovana je Javna ustanova Park prirode Biokovo. Istoimena „*planina s korijenom u moru, a čelom u munjama*“ je poslije Velebita najduža i nakon Orjena najviša primorska planina. Na Biokovu se ističe nekoliko planinskih vrhova, no sa vrhom Sv. Jure na 1762 metara nadmorske visine nosi titulu treće najviše planine u Republici Hrvatskoj, neposredno nakon Dinare i Kamešnice. Ova reljefno specifična planina pripada Dinarskom planinskom lancu te se pruža uz obalu srednje Dalmacije, od prijevoja Dubaca na zapadu do prijevoja Sarnač na istoku, iznad Gornjih Igrana, te od prijevoja Turija iznad Župe na sjeveru do makarskog poluotoka Osejava na jugu.³⁴ Čine ju tri velike cjeline, a to su: južna primorska strana, vršni dijelovi i kontinetska padina.

Slika 3. Geografski položaj PP Biokovo

Izvor: Samostalan rad autorice pomoću aplikacije *Google Maps* (23.1.20122.),

URL:<https://bit.ly/3AsqVv3>

³⁴ Dinarsko gorje, *Biokovo*, URL: <https://bit.ly/3qRBEvT> (posjećeno 23.1.2022.)

4.1. Prirodne i kulturne znamenitosti Parka prirode Biokovo

Reljef Biokova jako je specifičan te njime dominiraju krške pojave, posebice ponikve od kojih je nekolicina duboka i više od 100 metara. Dok se neke polako urušavaju, ostale se nastavljaju u duboke jame, a aktivne podzemne vode su u karbonatnim stijenama oblikovale špilje, ledenice, vrtače i ponore. Neuobičajeni kontrasti strmih litica i visokih vrhova su, idući prema kontinentu, okruženi padinom, a prema jugu zelenim pojasom blizu samog Jadrana te čine specifični oblik površinskog krša koji se naziva mrežasti krš.

Glavnu odrednicu biljnog i životinjskog svijeta na planini Biokovo čini spoj mediteranske i planinske klime koja je pogodna za rast i razvoj autohtonih vrsta. Kada se govori o biljnom bogatstvu Biokova, svakako treba spomenuti botanički vrt Kotiščina čiji je utemeljitelj dr. fra Jure Radić. Ime je dobio po selu Kotiščina, iznad kojeg se i nalazi, na visini od 350 do 500 metara, a njegova površina prostire se na 16,5 ha. Vrt je stanište mnogih prirodnih oblika vegetacije te je u njemu zabilježeno oko 300 sorti sa samorodnom florom, od koji se najviše ističu jadranska perunika i napuljska ciklama. Neposrednu blizinu vrta krase zidine velikog Kaštela iz 17. stoljeća, a dio parka čini kanjon Proslap s istoimenim slapom koji se „budi“ samo tijekom kišnih dana. Biljni pokrov na ostalim dijelovima planine je također vrlo zanimljiv i bogat. Na različitim visinama biokovskog kamenjara smjestilo se više od 1400 svojiti mediteranskih, borealnih i srednjeeuropskih biljaka. Neke od najznačajnijih su endemične vrste biokovskog patuljastog zvonca i puzavog zvonca, suličaste zečine, biokovske visike te najvažnije, obilno zastupljeno i posve karakteristično modro lasinje.

Slika 4. Patuljasto zvonce

Izvor: Parkovi Hrvatske, „*Biokovo*“, URL: <https://bit.ly/3AAsase> (27.1.2022.)

Postoji tu još mnoštvo raznovrsnih biljaka koje prevladavaju na biokovskim stijenama, liticama i ogoljenim terenima, no važnu ulogu imaju i šume na dubljem, razvijenom tlu. Neke od njih su bukove šume, šume dalmatinskog bora i biokovske crne jele. Između planine i mora, u uskom pješčanom pojasu, prevladava kultivirani krajolik. U njemu su nastala naselja u kojima rastu maslinici, vinogradi i šume alpskog bora.

Osim bogate flore, Biokovo simbolizira i raznolik životinjski svijet. Izrazito zanimljivo stanište velikog broja endema je podzemna fauna biokovskih špilja i jama. Do danas je u njima utvrđeno preko 120 organizama, od kojih više od polovice čine endemi. Ondje je otkriveno sedam vrsta šišmiša te su sve zaštićene Zakonom o potvrđivanju Konvencije o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bernska konvencija), Pravilnikom o zaštiti pojedinih vrsta sisavaca te se nalaze na popisu ugroženih vrsta u Crvenoj knjizi životinjskih svojti Republike Hrvatske – sisavci.³⁵ Među njima je nađen i velik broj živih fosila koji su u prošlosti živjeli na površini i promjenom klime izumrli. Specifična podzemna staništa čine lokve, kamenice i bunari u kojima se nalazi i do sedam Zakonom zaštićenih vrsta vodozemaca. Biokovo, sa svojom površinom od 19 550 ha također je dom jedne vrste kornjača, 10 vrsta guštera i 10 vrsta zmija koji, ukupno, čine 21 vrstu gmazova. Upravo na ovom području se smjestila jedna od najljepših europskih zmija neotrovnica.

³⁵ Parkovi Hrvatske, *Biokovo*, URL: <https://bit.ly/3nYTMCr> (posjećeno 27.1.2022)

Pjegava crvenkapica zauzela je svoje mjesto na popisu vjerojatno ugroženih vrsta u Crvenoj knjizi vodozemaca i gmazova, kao i kopnena kornjača ili čančara na popisu potencijalno ugroženih vrsta. Na Biokovu obitava gotovo 100 vrsta ptica među kojima se nalaze i ugrožene vrste orlova i sokola, a svoje utočište pronašla je i najčešća planinska ptica, žutokljuna galica. Stalni stanar ove planine je vuk koji je, također, ugrožen i nalazi se na listi potencijalno ugroženih vrsta (NT) u Crvenoj knjizi sisavaca Hrvatske. Društvo mu prave mufloni i veprovi, a od 1964. i divokoza koja se ponovno nastanila i namnožila.

Slika 5. Biokovska divokoza

Izvor: Parkovi Hrvatske, *Biokovo*, URL: <https://bit.ly/3IEUL2w> (posjećeno 27.1.2022.)

Tradicionalna biokovska kultura leži u jamama u kojima se i danas skriva vječni led i snijeg, a zovu ih jame ledenice. One su u prošlosti imale veliko značenje za lokalno stanovništvo centralnog dijela Biokova. Naime, u prošlim vremenima su biokovski ledari iz njih vadili ledene blokove te ih na magarcima transportirali u područje Podbiokovlja i Zabiokovlja, gdje se led koristio u ugostiteljske svrhe. Osim jama ledenica, ljudi već stoljećima održavaju i iskorištavaju udoline, dolce i škrape te na njima uzgajaju krumpir i žitarice, a najviše ih koriste u svrhe stočarstva. Početkom 20. stoljeća na Biokovu su se počela razvijati sezonska stočarska naselja u kojima je boravilo više od 600 pastirica i pastira. Dok su muškarci obrađivali zemlju, žene su se bavile čuvanjem stoke, stoga je pastirica bilo duplo više od pastira.

Još jednu kulturnu prepoznatljivost Biokova čine sakralni objekti. Na uočljivim vrhovima podizane su crkvice i kapelice. Neke od njih su crkva sv. Nikole i crkva sv. Roka podignute u 14. i 15. stoljeću na brdu Pirovac, kapelica sv. Ilije na istoimenom vrhu, kapelica sv. Kaje u predjelu Nevistine stine koja se spominje još u 18. stoljeću i kapelica Blažene Djevice Marije sagrađena na prijevoju Dubci u 19. stoljeću. Ovdje se nalazi još mnogo kapelica i crkava, no najveću važnost ima srednjovjekovna crkvice sv. Jure na istoimenom i najvišem biokovskom vrhu. Prilikom gradnje TV odašiljača 1965. godine, crkvice je srušena te je 1968. podignuta nova, nešto istočnije od prijašnje.³⁶

Slika 6. Crkva sv. Jure, Biokvo

Izvor: Parkovi Hrvatske, *Biokovo*, URL: <https://bit.ly/3IEUL2w> (29.1.2022.)

³⁶ Parkovi Hrvatske, *Biokovo*, URL: <https://bit.ly/3nYTMCr> (29.1.2022.)

4.2. Akcijski plan upravljanja posjetiteljima Parka prirode Biokovo

Prema definiciji Hrvatske agencije za okoliš i prirodu (HAOP) iz 2018. godine, “Plan upravljanja zaštićenim područjem i/ili područjem ekološke mreže je strateški dokument javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže koji se donosi za razdoblje od deset godina uz mogućnost izmjene i/ili dopune nakon pet godina.” Ovo je dokument kojim se planira i regulira upravljanje područjem, odnosno provođenje zaštite, održavanje i očuvanje prostora te promicanje i korištenje zaštićenog područja, a dužne su ga se pridržavati sve pravne i fizičke osobe koje obavljaju djelatnost u području zaštićene prirode.³⁷ Sastavni dio plana upravljanja kojim se detaljnije raspisuje tema upravljanja posjećivanjem ZP naziva se Akcijski plan upravljanja posjećivanjem (APUP).

Na temelju rješenja Ministarstva zaštite okoliša i energetike (MZOE) iz 2016. godine, Javna ustanova PP Biokovo obvezna je izraditi APUP čiji ciljevi i struktura moraju biti u skladu s ciljevima i strukturom Plana upravljanja usvojenog 2017. godine. S obzirom da zaštićena područja osim funkcije zaštite prirodne i kulturne baštine, ekosustava i staništa, pridonose unaprjeđenju kvalitete života lokalnog stanovništva, šire zajednice i posjetitelja, nužno je uskladiti ove koncepte i primijeniti ih na održiv način.³⁸

APUP analizira odnose među različitim dionicima i usmjeren je na:

- “Podizanje razine svijesti posjetitelja o potrebi očuvanja i zaštite posebno vrijednih područja
- Proširenje Plana upravljanja PP Biokovo o Informiranje posjetitelja i šire javnosti o zaštiti osjetljivih prirodnih područja
- Zaštite područja od mogućih utjecaja posjetitelja PP Biokovo
- Zaštite posjetitelja od mogućih opasnosti u PP Biokovo
- Znanstveno-istraživačke i edukativne svrhe
- Turizam u zaštićenom području PP Biokovo.”³⁹

³⁷ MINGOR, *Upravljanje zaštićenim područjima; Dokumenti upravljanja*, URL: <https://bit.ly/3GcSOsv> (30.1.2022.)

³⁸ Akcijski plan upravljanja posjetiteljima u parku prirode „Biokovo“ 2019. - 2026., op.cit. str. 7-8

³⁹ Ibidem, op. cit. str. 8

Shodno tome, suradnja APUP-a s planom upravljanja Parka prirode Biokovo rezultira formiranjem najvažnijih mjera za održivo upravljanje PP Biokovo koje se objedinjuju u godišnjim programima Javne ustanove.

Javna ustanova Park prirode „Biokovo“ usvaja Plan upravljanja 2017. godine te su njegovi osnovni ciljevi:

- Očuvanje krških ekoloških sustava
- Zaštita biološke, geološke i krajobrazne raznolikosti
- Omogućavanje održivog razvoja lokalne zajednice na temelju raspoloživih prirodnih bogatstava Parka prirode Biokovo

Ovim ciljevima nastoji se ojačati institucionalni i stručni kapacitet u očuvanju biološke, geološke i krajobrazne raznolikosti, poboljšati upravljanje zaštićenim područjem i potaknuti aktivnosti koje podržavaju održivo korištenje prirodnih bogatstava radi njihovog očuvanja.⁴⁰

Plan upravljanja Javne ustanove Parka prirode Biokovo donosi se na razdoblje od deset godina (2017.-2026.) te sadrži sedam glavnih tema:

- Zaštita i očuvanje prirodne baštine
- Zaštita i očuvanje kulturno-povijesne baštine
- Suradnja s lokalnom zajednicom
- Edukacija i interpretacija
- Posjećivanje i promocija
- Razvoj upravljanja JU
- Očuvanje krajobraza i održivo korištenje prirodnih dobara

Svaka od ovih tema specificirana je kroz opće ciljeve i nadzire se pomoću odabranih indikatora. Kao sredstvo za postizanje zacrtanih ciljeva PU koristi niz aktivnosti koje su podijeljene na one koje se moraju poduzeti za vrijeme trajanja plana, one koje treba dovršiti i one koje se mogu poduzeti u odgovarajuće vrijeme s raspoloživim sredstvima nakon dovršetka aktivnosti prve i druge razine prioriteta. Dosljednost u realizaciji planiranih aktivnosti dovesti će do postizanja zacrtanih ciljeva i ostvarenja vizije Akcijskog plana upravljanja posjetiteljima, kao i Plana upravljanja PP Biokovo.

⁴⁰ Plan upravljanja Parkom prirode "Biokovo" 2017/2026, str. 6

Vizija APUP-a Parka prirode Biokovo dočarava odredište u budućnosti prema kojem je djelovanje Javne ustanove usmjereno, a glasi:

“Biokovo je planina neponovljivog sraza kopna i mora, iznimnih krških oblika, biološke raznolikosti, brojnih endema i kulturnog nasljeđa, očuvana održivim razvojem u suradnji s lokalnom zajednicom za dobrobit lokalnog stanovništva i posjetitelja.”⁴¹

Ovom vizijom naglašava se važnost suradnje sa svim dionicima u prostoru radi razvoja održivog turizma, zaštite prirodnog i kulturnog bogatstva PP Biokovo te dobrobiti lokalnog stanovništva i posjetitelja

S namjerom „uspostave zelenog prometnog sustava” u Parku, u sklopu projekta „Novi Adrion“, 2017. godine izrađena je Prometna studija PP Biokovo. Glavni cilj Studije je procjena gustoće prometa na području PP Biokovo u budućnosti. Prometna studija ističe potencijalne opasnosti 23 km duge, uske i strme ceste koja vodi do nove turističke atrakcije te naglašava važnost potrebe za ograničenjem broja prometujućih vozila sukladno Pravilniku o unutarnjem redu PP Biokovo iz 2015. godine. Zaključeno je da 79% posjetitelja dolazi osobnim vozilom, utvrđeno da je broj onih koji posjećuju PP Biokovo biciklom u blagom usponu, a mjesec kolovoz predstavljen je kao razdoblje godine u kojem se ostvari više od 30% od ukupnog broja posjetitelja. Najveći broj posjetitelja u jednom danu iznosio je 702, a najveći broj osobnih vozila iznosio je 192. Sukladno navedenom, prometna studija je osmislila rješenja navedenih problema radi kratkoročnog, srednjoročnog i dugoročnog boljitka te predlaže uvođenje sljedećih mjera:

- Izgradnja žičare na relaciji Makarska – Vošac
- Smanjenje broja osobnih vozila koja prometuju unutar PP Biokovo
- Povećanje udjela grupnog prijevoza u prvoj fazi
- Zabrana prometovanja posjetiteljima s motornim vozilima
- Poboljšanje cestovne infrastrukture
- Povećanje broja parkirnih mjesta
- Povećanje dostupnosti broja običnih i električnih bicikala unutar uže zone ⁴²

⁴¹ Akcijski plan upravljanja posjetiteljima u parku prirode „Biokovo“ 2019.-2026. : op.cit. str. 119.

⁴² Ibidem, str. 22.-24.

4.3. Turističke aktivnosti i njihova osviještenost o očuvanju prirode

Park prirode Biokovo je područje koje obiluje autohtonim prirodnim i kulturnim vrijednostima. Pored zaštite prirode, namijenjen je posjećivanju i razgledavanju koji uključuju mnoštvo odgojno-obrazovnih i turističko-rekreativnih aktivnosti. Dopuštene rekreativne aktivnosti obavljaju se pod uvjetima propisanim Pravilnikom o unutarnjem redu u Parku prirode Biokovo, uz poštivanje Unutarnjeg reda i pravila ponašanja.⁴³

Dozvoljene aktivnosti unutar granica PP Biokovo su:

- Vožnja biciklom dvjema biciklističkim stazama, “Staza – Saranać” (8 km) i “Ulazna recepcija – vrh Sv. Jure” (23 km), vlastitim biciklom uz obavezno korištenje kacige
- Planinarenje po 15 planinarskih staza koje prolaze vidikovcima s pogledom na biokovske stijene i Jadransko more, uz odgovarajuću opremu te iskusne i vješte planinare
- Alpinizam/penjanje penjalištem “Brela” s oko 70 dvodužinskih smjerova srednje težine i penjališem “Smokvina” sa ukupno 29 smjerova
- Paraglajding i letenje, dozvoljeno samo iskusnim pilotima i isključivo na vlastitu odgovornost s poletišta “Pržinovac” na 1300 m/nv i “Miletin bor” na 650 m/nv
- Šetnja stazama s poučnim tablama koje posjetitelje uče o povijesti prostora Biokova i njegovih stanovnika, nomadskom stočarstvu, poljoprivredi te ističu važnost poljoprivredno-biološke raznolikosti u očuvanju pašnjaka i održivom razvoju Biokova
- Organizirane škole u prirodi uz prethodnu najavu za niže razrede osnovnih škola i edukativne radionice
- Poludnevno i cjelodnevno stručno vođenje kroz Park u svrhu upoznavanja posjetitelja s biljnim i životinjskim svijetom, geologijom te kulturnom baštinom Biokova
- Boravak i korištenje ugostiteljskih usluga planinarskih domova, planinarskih kuća i konoba uz mogućnost dogovora aktivnosti kao što su jahanje konja ili magarca⁴⁴

⁴³ Parkovi Hrvatske, PP Biokovo, *Aktivni odmor*, URL: <https://bit.ly/3LvfcR> (13.2.2022.)

⁴⁴ Parkovi Hrvatske, PP Biokovo, *Aktivnosti*, URL: <https://bit.ly/3rLmxEN> (13.2.2022.)

Javna ustanova PP Biokovo realizacijom čitavog niza projekata i primjenom različitih programa o održivom razvoju postiže visok stupanj turističke osviještenosti o očuvanju njegove prirodne i kulturne baštine, što je dokazano u zadnjem poglavlju koje interpretira rezultate istraživanja. Iznimna ljepota i vrijednost Biokova ostaje očuvana pravilnom primjenom i poštivanjem svih pravila ponašanja koja su jasno navedena na službenoj internet stranici Parka prirode Biokovo i Parkovi Hrvatske, što ju čini dostupnom široj javnosti. Pravila se, također, nalaze na tablama koje su postavljene na svim ulazima u Park, čiji su prostori pod strogim nadzorom te se svako nepoštivanje i nepridržavanje kažnjava kao lakši ili teži prekršaj.

4.4. Utjecaj nove Skywalk atrakcije na prirodno stanište Parka prirode Biokovo

Na točno 1 228 metara nadmorske visine u zoni posjetiteljske infrastrukture „Ravna Vlaška“ na 13. km Biokovske ceste smjestila se spektakularna nebeska šetnica Skywalk Biokovo. Ova nevjerojatna čelično-staklena turistička atrakcija u obliku potkove sa staklenim podom nalazi se na 12 metara od ruba litice te je prva takva atrakcija u Hrvatskoj i jedina u Europi. S obzirom na samu poziciju, staklena podna ploha čini ju još atraktivnijom i zadivljujućom. Ona posjetiteljima kroz šetnju oblacima i uz pogled na more omogućuje potpuni doživljaj biokovske stijene i visine, kao i jedinstvene vizure Makarske rivijere, Jadrana i njegovih otoka.

Slika 7. Skywalk Biokovo

Izvor: Parkovi Hrvatske, PP Biokovo, *Skywalk*, URL: <https://bit.ly/3uvRY7P> (7.2.2022.)

Zadivljujuća Nebeska šetnica dio je projekta „Novi Adrion - Promicanje održivog korištenja prirodne baštine Parka prirode Biokovo“. Ovaj EU Projekt sastavljen je od 12 projektnih elemenata, a „Skywalk Biokovo“ je ujedno njegov najupečatljiviji i najsloženiji dio. Projekt je financiran iz bespovratnih sredstava EU fonda za regionalni razvoj u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014-2020 uz potporu od 85%. 8,88% osigurao je Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost RH (FZOE RH), a ostatak sredstava osigurala je Javna ustanova PP Biokovo. U okviru njegove provedbe unutar razdoblja od 2018. do 2021. godine, Javna ustanova „Park prirode Biokovo“ koja je i nositelj projekta je pristupila izradi APUP-a 2019. – 2026. Na njemu sudjeluju partneri Javna ustanova Makarska razvojna agencija (JU MARA) i Hrvatska gorska služba spašavanja (HGSS).

Opći cilj ovog projekta je održivo korištenje prirodne baštine prostora Parka prirode Biokovo u svrhu doprinosa održivom razvoju društva i gospodarstva općina i gradova na području makarske rivijere i Splitsko-dalmatinske županije. Sve aktivnosti projekta usmjerene su ka ostvarivanju glavnih ciljeva, a to su:

- Povećanje obrazovnog kapaciteta posjetitelja PP Biokovo kroz razvoj novih edukativnih programa i sadržaja
- Povećanje atraktivnosti prirodne baštine PP Biokovo
- Povećanje broja posjetitelja PP Biokovo zbog ulaganja u posjetiteljske i promotivne sadržaje ⁴⁵

Posjetiteljska sezona u Parku prirode Biokovo traje od travnja do studenog, a nadogradnja turističke ponude rezultira većom potražnjom i sve jačim interesom za tim područjem. 2019. godine prosječna posjećenost iznosila je skoro 64 tisuće ljudi, a nakon otvorene atrakcije Skywalk Biokovo, 2020. godine, taj broj se gotovo udvostručio i nastavio s rastom sljedeće, 2021., godine nakon što je uslijed pandemije COVID 19 došlo do porasta potražnje za turizmom temeljenom na prirodi. Osim broja posjetitelja, znatno se povećao broj motornih vozila koja cirkuliraju tim područjem izrazito osjetljive prirode. Tako je 2020. godine nakon otvorenja Nebeske šetnice zabilježeno 91 940 automobila, što u odnosu na prethodnu godinu kada je zabilježeno njih 46 463, predstavlja porast za 98%. Taj broj je 2021. nastavio sa svojim rastom te je nakon posjetiteljske sezone 2021. godine evidentirano 124 387 auta.

⁴⁵ Parkovi Hrvatske, PP Biokovo, „Novi Adrion“, URL: <https://bit.ly/3GxkuJA> (7.2.2022.)

Porast broja motora bio je nešto manji te se od 2019. do 2021. uvećao za skoro 71%. Broj posjetitelja koji su u obilazak Parka došli biciklom bio je dosta manji u odnosu na one koji su došli motornim vozilom. 2020. je, u odnosu na prijašnju godinu, zamijećen njihov pad, ali odmah sljedeće 2021. godine taj broj se uvećao sa 2 238 na 4 814.

Tablica 4. Posjećenost PP Biokovo

GODINA	BROJ POSJETITELJA	AUTOMOBILI	MOTORI	BICIKLISTI
2019.	63 741	46 463	5 245	3 294
2020.	119 465	91 940	5 595	2 238
2021.	165 163	124 387	8 939	4 814

Izvor: Samostalan rad autorice prema službenim podacima Javne ustanove "Park prirode Biokovo" (7.4.2022.)

Povećanje posjećenosti za gotovo 90% unutar jedne godine sa sobom je donijelo brojne beneficije, ali i prijetnje. Dodatno obrazovanje sada još većeg broja posjetitelja kroz raznovrsne sadržaje i programe omogućilo je širenje svijesti o zaštiti prirode. Veći broj posjetitelja Parku je osigurao rast prihoda, no s druge strane izazvao povećani broj motornih vozila cestom koja nije primarno namijenjena turističkim kretanjima te vrste. Naime, riječ je o asfaltiranoj biokovskoj cesti značajnih uzdužnih nagiba i nepogodne terenske konfiguracije. Osim što njezina širina na većini dionica ne omogućava mimoilaženje dva vozila, na njoj nastaju prometne gužve koje dovode do potencijalne ugroze života posjetitelja u osobnim automobilima i uzrokuju povećane emisije CO₂ koji je jedan od najvećih onečišćivača prirode. Budući da se preko biokovske ceste odvija cjelokupno posjećivanje Parka, APUP PP Biokovo 2019.-2026. navodi kako ju je, radi zaštite i očuvanja prirode, sigurnosti posjetitelja i smanjenja gužve, nužno rasteretiti.⁴⁶ Slijedom iznesenog, JU PP Biokovo nastoji iskoristiti maksimalan potencijal te se bavi mogućnošću rekonstrukcije i tehničkog poboljšanja biokovske ceste.

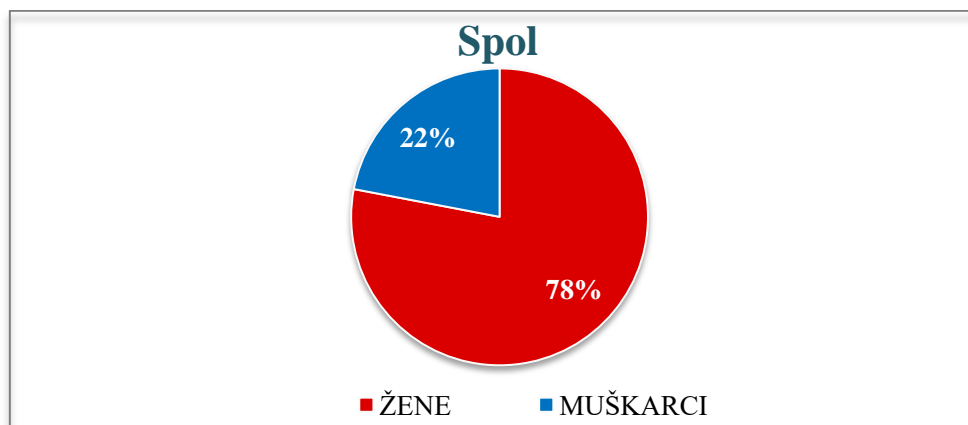
⁴⁶ Akcijski plan upravljanja posjetiteljima u parku prirode „Biokovo“ 2019.-2026, str. 77.

Niti mjesec dana nakon otvorenja nove Skywalk atrakcije, Biokovo je postala jedna od najtraženijih lokacija Hrvatskog primorja. Ovaj jedinstveni proizvod podigao je razinu atraktivnosti cijelog Parka, ali je i uzrokovao do sada već uobičajeni prizor dugih redova i nespretnog mimoilaženja na uskoj i opasnoj biokovskoj cesti. Dok većina posjetitelja tvrdi da je ovakav doživljaj vrijedan čekanja dva do tri sata u koloni, nekolicina njih se vraća radi prevelikih redova ili približavanja termina zatvaranja parka. JU Parka problem prometnih gužvi rješava na način da na svakih sat vremena pušta 25 privatnih vozila te tako regulira stupanj zagušenja cesta kako ne bi došlo do opterećenja i zagađenja. Kako bi se prostor PP Biokovo što više rasteretio, JU je uvela mogućnost kupnje ulaznica putem weba, čime će se smanjiti gužve i priljev broja automobila na recepciji u vrijeme sezone. U sklopu postojećeg projekta, "Novi Adrion - Promicanje održivog korištenja prirodne baštine PP Biokovo", govorilo se o *shuttle busevima* koji ne samo da su najbolja, nego i najsigurnija i najekološkija opcija u nastojanjima smanjenja razine opasnosti za okoliš, no ta ideja, nažalost, još uvijek nije sprovedena u djelo. Usprkos nedostacima, Skywalk Biokovo proslavio se preko noći i postao jednom od najljepših i najspecifičnijih atrakcija Republike Hrvatske, uzrokujući pojačani interes i značajan porast broja posjetitelja.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

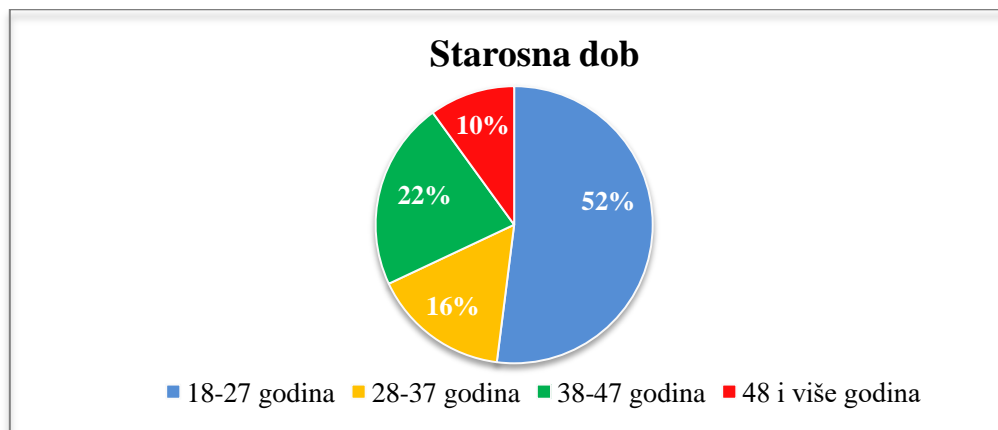
S ciljem istraživanja mišljenja i stavova posjetitelja o turističkoj ponudi i pravilima ponašanja PP Biokovo, provedeno je anketno istraživanje o percepciji nove turističke atrakcije Skywalk na temu „Zadovoljstvo posjetitelja ponudom aktivnog turizma u Parku prirode Biokovo“ te se ovo poglavlje bavi prezentacijom njegovih rezultata. Ispitivanje je provedeno putem *on-line* anketnog upitnika koji je bio dostupan u razdoblju od lipnja do rujna 2021. godine. Ispitanici ovog upitnika su one osobe koje su posjetile PP Biokovo nakon što je atrakcija uspostavljena. Upućena su im jednostavna, kratka i jasna pitanja te je, od 100 poslanih, na njega odgovorilo 50 adresa. Na početku upitnika nalazi se pet demografskih pitanja zatvorenog tipa, nakon čega slijedi 25 pitanja s ponuđenim odgovorima koja se odnose na glavnu temu. Korisnike je na kraju ankete čekalo jedno pitanje otvorenog tipa koje je od njih tražilo konstruktivne kritike i komentare.

Od ukupno 50 ispitanih posjetitelja PP Biokovo, njih 39 ili 78% čine žene, dok ostalih 11 ili 22% čine muškarci. (Grafikon 1)

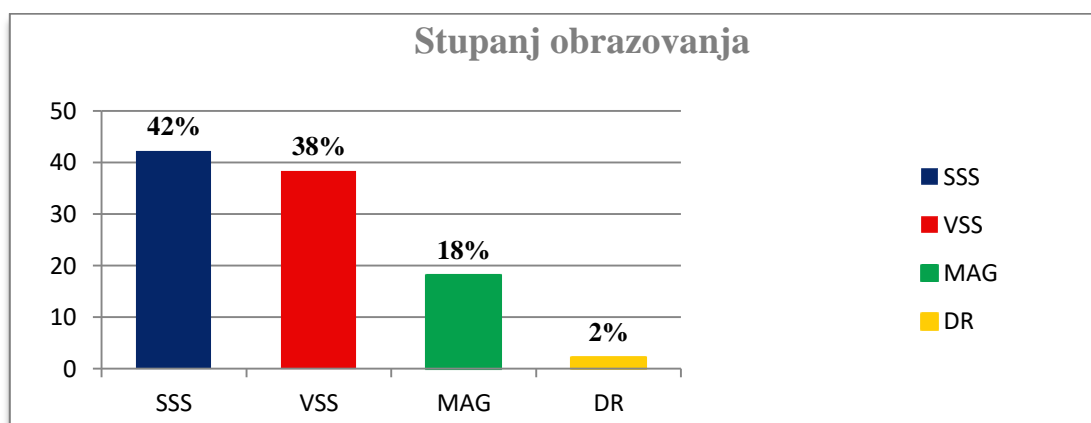
Grafikon 1. Struktura anketiranih korisnika prema spolu

Najveći broj osoba koje su ispunile anketu ima 18-27 godina, njih 26 ili 52%, nešto manje, 11 ili 22% ima 38-47 godina, njih 8 ili 16% je starosne dobi 28-37 godina, a najmanje je bilo posjetitelja starosne dobi 48 i više godina, svega 5 ili 10%.(Grafikon 2)

Grafikon 2. Struktura ispitanih prema starosnoj dobi

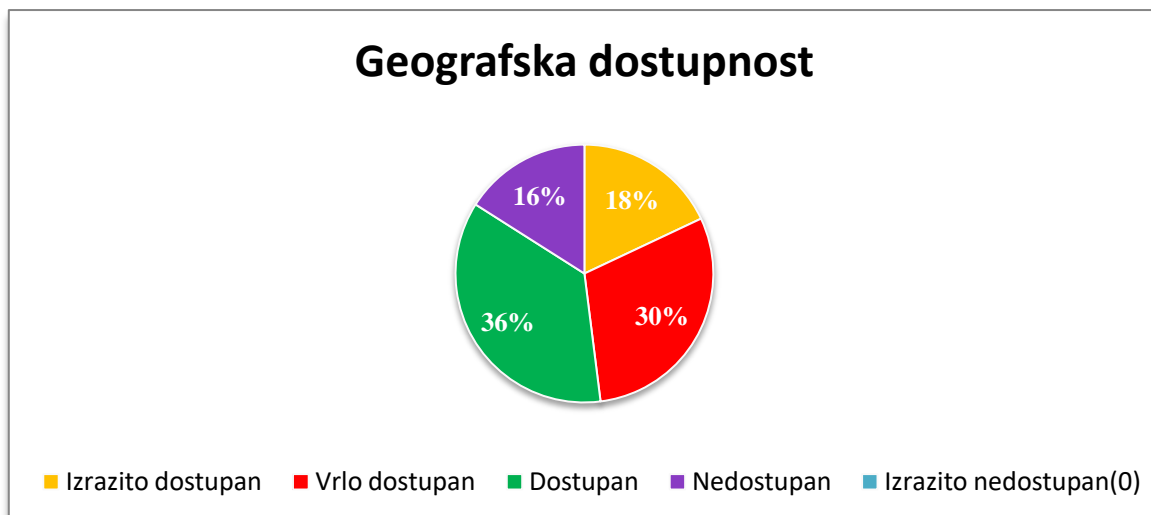
Među ispitanicima najviše je onih koji imaju srednju stručnu spremu, 21 ili 42%, a slijede ih ispitanici s višom stručnom spremom, njih 19 ili 38% , zatim 9 ili 18% magistra i 1 doktor.(Grafikon 3)

Grafikon 3. Struktura ispitanih prema stupnju obrazovanja

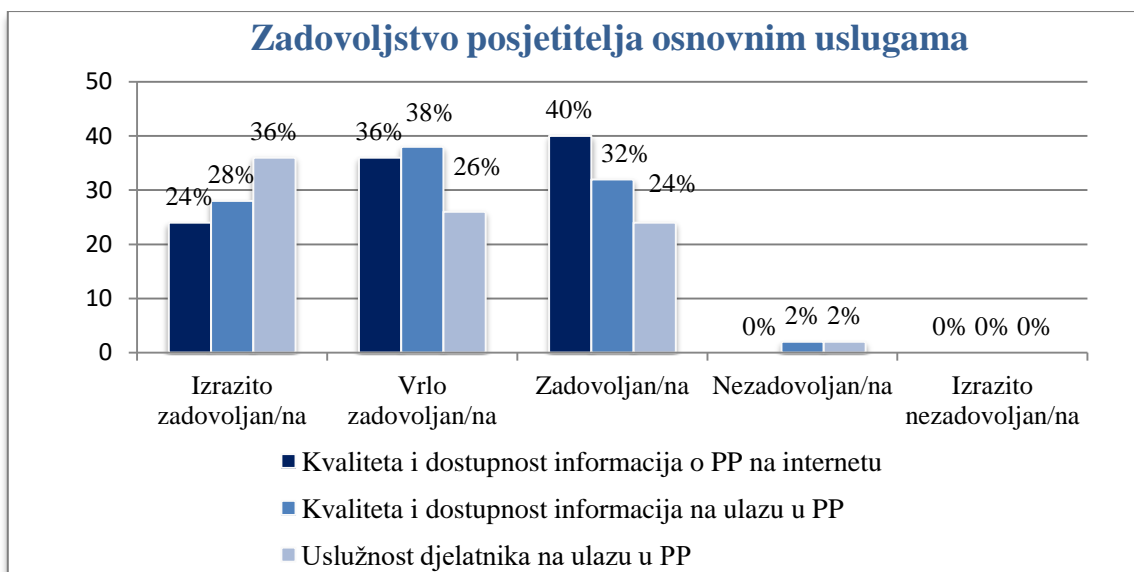
Kod pitanja s višestrukim odgovorima saznali smo motive dolaska u PP Biokovo. Glavni motivi dolaska u Park bili su: priroda i ljepota krajolika (70%), nebeska šetnica – Skywalk (66%), doživljaj novog iskustva (54%) i istraživanje prirode (52%). Pored mnogih oblika pruženih informacija o PP, ispitanici su se najradije informirali putem medija (49%), preko prijatelja/obitelji (38,8%) te putem službene web i Facebook stranice PP Biokovo (34,7%).

Grafikon broj 4 prikazuje geografsku dostupnost PP Biokovo posjetiteljima na ljestvici 1-5, od izrazito dostupan do izrazito nedostupan, gdje je veći postotak posjetitelja odgovorio sa „dostupan“, „vrlo dostupan“ i „izrazito dostupan“.

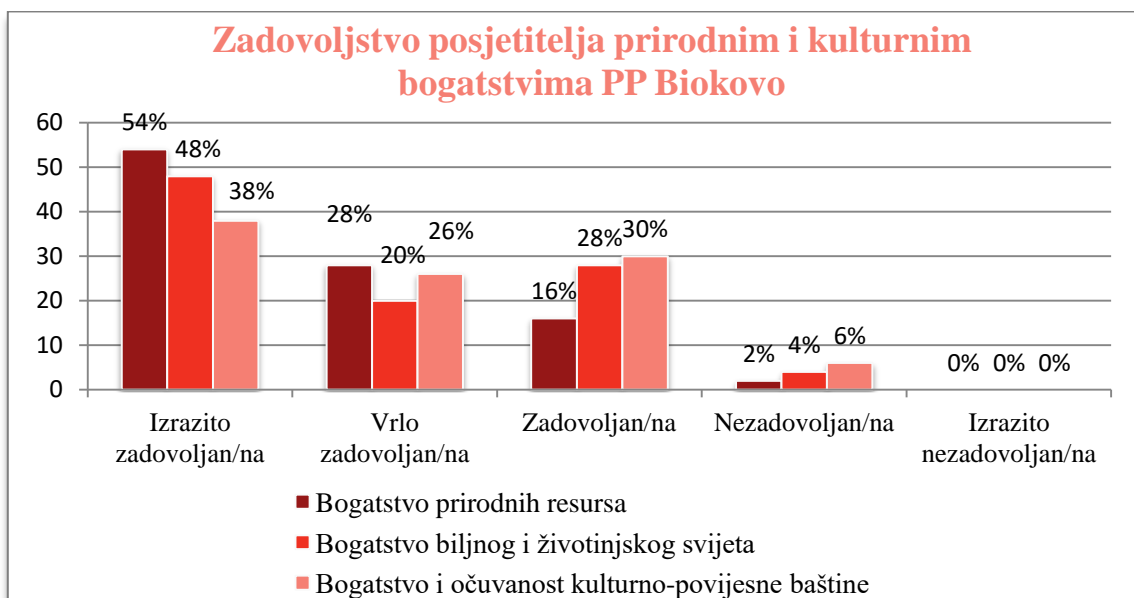
Grafikon 4. Geografska dostupnost PP Biokovo

Koliko su ispitanici zadovoljni nekim osnovnim uslugama, kao što su kvaliteta i dostupnost informacija o PP Biokovo te uslužnost djelatnika na ulazu u Park prikazuje grafikon 5 gdje su izdvojeni stupnjevi zadovoljstva korisnika u omjeru 1-5, od izrazito zadovoljan/na do izrazito nezadovoljan/na. (Grafikon 5)

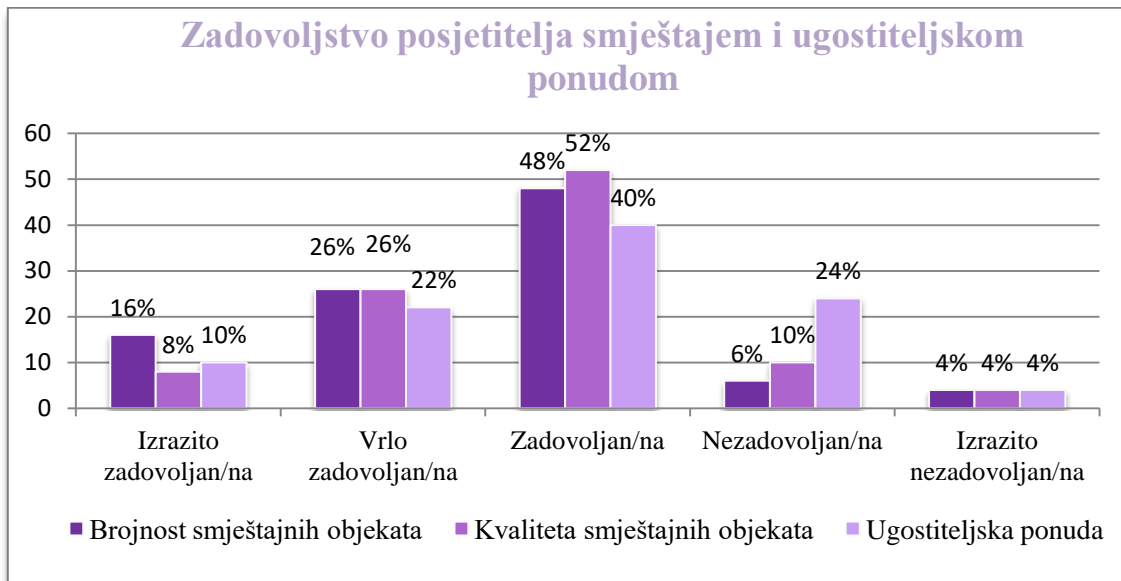
Grafikon 5. Zadovoljstvo posjetitelja osnovnim uslugama

Zadovoljstvo posjetitelja prirodnim i kulturno-povijesnim bogatstvima Parka prirode Biokovo, vidljivo je u grafikonu broj 6. Najveći broj anketiranih je izrazito zadovoljno, vrlo zadovoljno i zadovoljno, dok ih je tek nekoliko nezadovoljno.

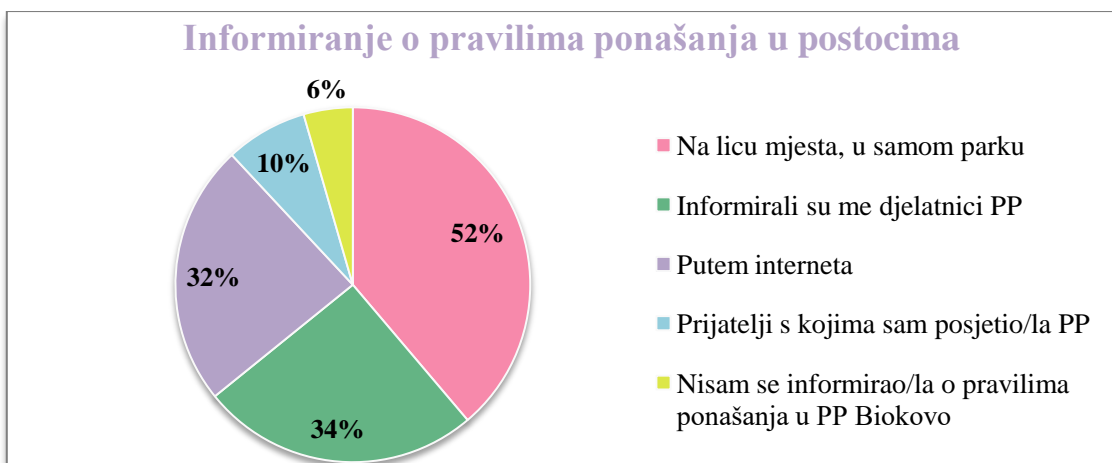
Grafikon 6. Zadovoljstvo posjetitelja prirodnim i kulturnim bogatstvima PP Biokovo

Kako bi se saznalo koliko su zadovoljni smještajnim objektima i ugostiteljskom ponudom, također su im ponuđena pitanja i odgovori u obliku stupnjeva zadovoljstva od 1 do 5. Iz grafikona 7 moguće je očitati da je najveći broj ispitanika zadovoljno brojnosti, kvalitetom i ugostiteljskom ponudom smještajnih objekata, nešto manje ih je nezadovoljno, a nekolicina je izrazito nezadovoljna.

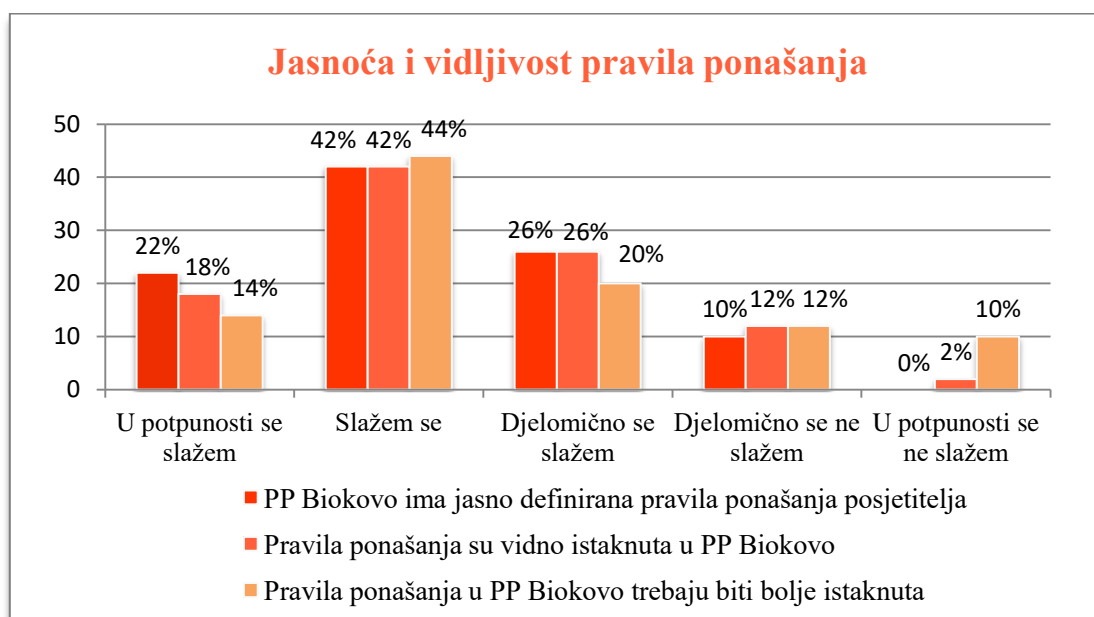
Grafikon 7. Zadovoljstvo posjetitelja smještajem i ugostiteljskom ponudom

Na koji način su se informirali o pravilima ponašanja u PP Biokovo, vidljivo je na grafikonu 8. U pitanju s višestrukim odabirom odgovora, od 50 ispitanika njih 26 ili 52% se o pravilima ponašanja informirala na licu mjesta, u samom parku, njih 17 ili 34% informirano je od strane djelatnika PP, 16 ili 32% anketiranih informiralo se putem interneta, 5 ili 10% su informirani od strane prijatelja s kojima su posjetili PP, a njih troje ili 6% se o pravilima ponašanja u PP Biokovo nije uopće informiralo.

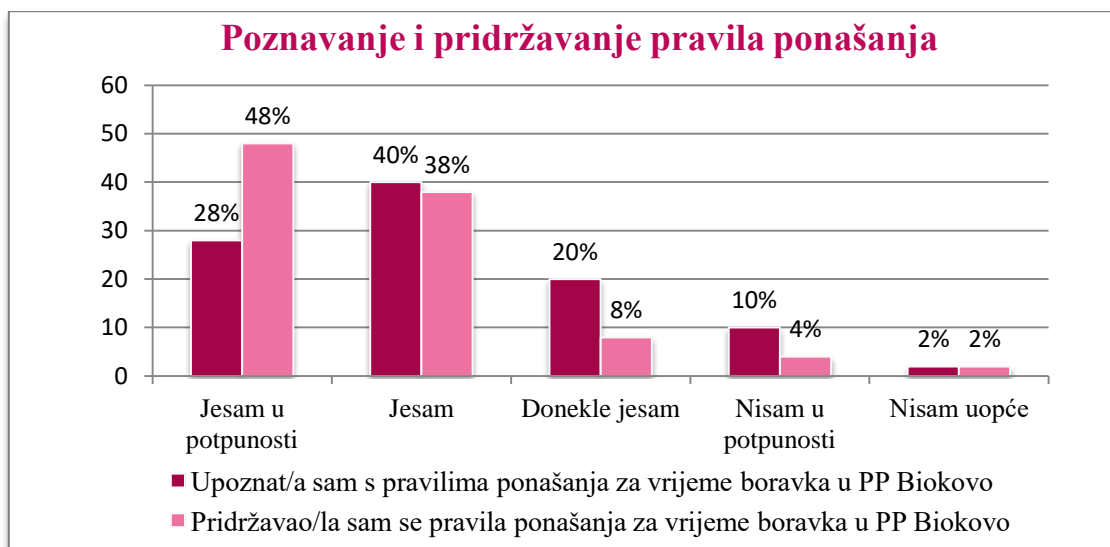
Grafikon 8. Način informiranja ispitanika o pravilima ponašanja u PP Biokovo

Da bi se doznalo jesu li pravila ponašanja u PP Biokovo dovoljno jasna i istaknuta, ispitanicima su postavljena pitanja s mogućim odabirom jednog od pet ponuđenih stupnjeva slaganja, od „u potpunosti se slažem” do „u potpunosti se ne slažem”.(Grafikon 9)

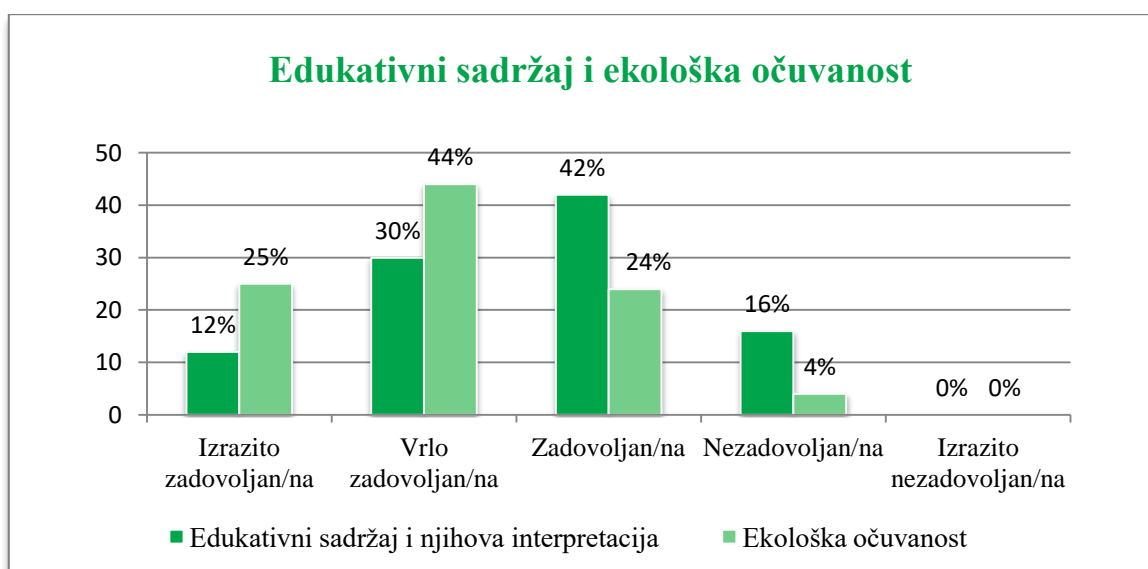
Grafikon 9. Mišljenje ispitanika o jasnoći i istaknutosti pravila ponašanja u PP

Sljedeći grafikon prikazuje u kojoj su mjeri anketirani upoznati s pravilima ponašanja i koliko njih se za vrijeme boravka u PP Biokovo pridržavalo istih. (Grafikon 10)

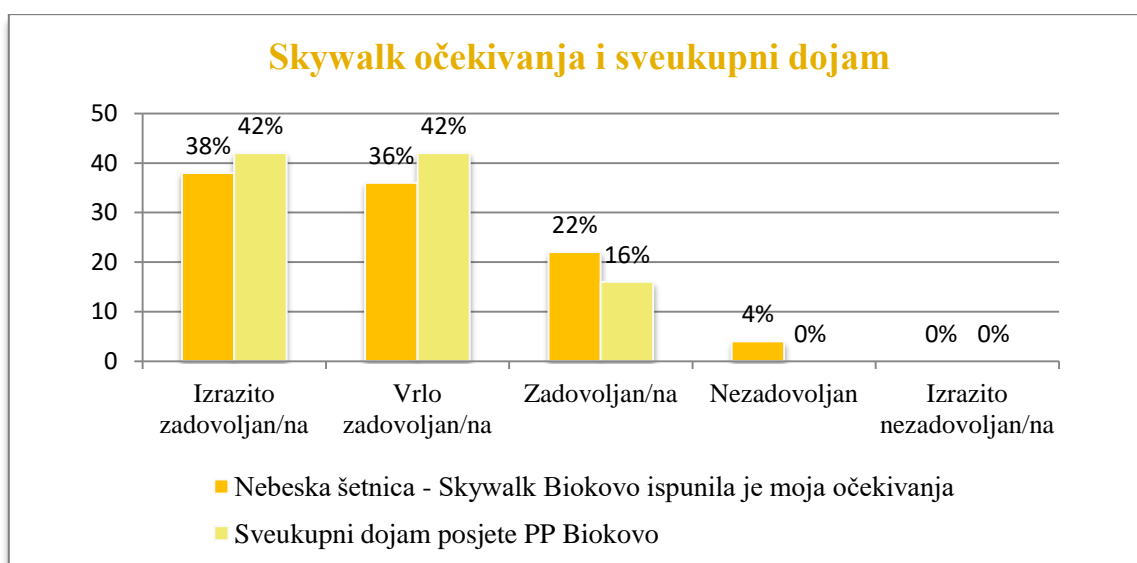
Grafikon 10. Poznavanje i pridržavanje pravila ponašanja posjetitelja PP Biokovo

Kako bi se otkrio stupanj zadovoljstva posjetitelja edukativnim sadržajem i ekološkom očuvanošću prostora PP Biokovo upućena su im pitanja s mogućnosti odabira jednog odgovora od 5 ponuđenih, od izrazito zadovoljan/na do izrazito nezadovoljan/na. Grafikon broj 11 otkriva da je najveći broj posjetitelja zadovoljan edukativnim sadržajem i njihovom interpretacijom, kao i ekološkom očuvanošću Parka prirode Biokovo.

Grafikon 11. Zadovoljstvo posjetitelja edukativnim sadržajem i ekološkom očuvanošću PP Biokovo

Uz očuvanje prirode u zaštićenim područjima, najvažnija stavka je ispuniti očekivanja posjetitelja. 19 osoba je izjavilo da je izrazito zadovoljno Nebeskom šetnicom – Skywalk Biokovo. Njih 18 je otišlo vrlo zadovoljno, 11 zadovoljno, a 2 osobe su bile nezadovoljne. Sukladno tome, od 50 ispitanih posjetitelja njih 21 je odgovorilo da je ponuda PP Biokovo izrazito zadovoljila sveukuopni dojam posjete, isto toliko ih je otišlo vrlo zadovoljno, a 11 zadovoljno. Kao što se vidi u grafikonu, niti jedan posjetitelj nije ostao nezadovoljan kompletnim dojmom Parka. (Grafikon 12)

Grafikon 12. Zadovoljstvo posjetitelja Nebeskom šetnicom i ukupni dojam posjete

Na pitanje: Koliko je vjerojatno da ćete preporučiti PP Biokovo prijateljima i poznanicima, 27 anketiranih je odgovorilo sa „vjerojatno”, njih 22 sa „izrazito vjerojatno”, dok je samo jedan ispitanik odgovorio sa „malo vjerojatno”. Na pitanje: Koliko je vjerojatno da ćete se ponovno vratiti u PP Biokovo, 22 ih je odgovorilo sa „izrazito vjerojatno”, 17 sa „vjerojatno je”, manji broj njih se izjasnio da je malo vjerojatno i izrazito malo vjerojatno te se jedna osoba odlučila ne vratiti.

Na kraju anketnog upitnika upućeno im je još jedno, neobavezno, pitanje bez ponuđenih odgovora, već je od ispitanika tražilo izjašnjenje:

Biste li željeli podijeliti svoj komentar, sugestije ili prijedloge?

Od 10 ispitanika koji su odgovorili na pitanje, njih pet je izjavilo da im je Nebeska šetnica – Skywalk pružila prekrasan doživljaj, a ostali su podijelili nekoliko konstruktivnih kritika. Glavne sugestije baziraju se na poboljšanju prometne infrastrukture, proširenje cesta i omogućavanje javnog prijevoza do vidikovca, a jedan korisnik je naglasio kako bi, osim Skywalka, bilo poželjno osmisliti dodatni sadržaj, kao što su šetnica oko Skywalka, park za obitelji i sl.

Ovim istraživanjem je utvrđeno da PP Biokovo obiluje ekološki očuvanim prirodnim i kulturnim bogatstvima koja ne samo da krasi njegov jedinstven krajolik, nego i privlače poglede turista iz cijelog svijeta. Park pruža pregršt pouzdanih informacija, dostupnih široj javnosti, i raspolaže kvalitetnom ugostiteljskom ponudom koju obogaćuje adekvatno stručno osoblje. Uz sve to, nudi uslugu informiranja o pravilima ponašanja i pruža kvalitetan i efikasan edukativni sadržaj o važnosti i načinima očuvanja prostora i prirodnog staništa u područjima zaštićene prirode. JU PP Biokovo, unatoč masovnom turizmu i kontinuiranom rastu broja posjetitelja, ostvaruje uspješnu uspostavu održivog razvoja te sve sudionike aktivno uključuje u razmjenu znanja i osnaživanje ekološke svijesti.

6. ZAKLJUČAK

Razvoj turizma u zaštićenim područjima otvara vrata brojnim mogućnostima, ali i prijetnjama. S obzirom da je glavna karakteristika turizma velik utjecaj na prostor u kojem se odvija, javlja se potreba za njegovom dodatnom zaštitom. U potrazi za raznim oblicima razvoja koji ostvaruju ravnotežu između prirode i čovjeka pojavio se koncept održivog razvoja koji stavlja naglasak na zaštitu prirodnih resursa, naobrazbu svih sudionika i dobrobit lokalne zajednice, što ga čini najprikladnijom vrstom turističkog razvoja.

Parkovi prirode zaštićena su područja posebnih prirodnih ljepota i kulturno-povijesnih vrijednosti unutar kojih su dozvoljene one turističke aktivnosti koje ne narušavaju sklad prirode. Takva područja zahtijevaju konstantno ulaganje sredstava, od stvaranja zanimljivih rekreativnih sadržaja, održavanja prostora, smještajnih kapaciteta, novih atrakcija, do onog najbitnijeg, edukacije posjetitelja i uspostave održivog turizma. Park prirode Biokovo, ujedno i predmet istraživanja ovog rada, pokazuje da je moguće ostvariti ravnotežu između povećanih turističkih aktivnosti, prouzročenih uvođenjem novih atrakcija, i očuvanja vlastitog prirodnog i kulturnog bogatstva uz kontinuirani razvoj održivog turizma.

Prilikom uvođenja nove atrakcije, Skywalk Biokovo, zabilježen je porast broja posjetitelja za 98%, čime je izvršen direktan pritisak na prostor Parka. Povećani interes i sve češći dolasci motornim vozilima uzrokovali su veće koncentracije CO₂ u zraku, a time se automatski povećao i potencijal ugrožavanja prirode i okoliša. Javna ustanova svjesna je pozitivnih i negativnih posljedica razvoja turizma u zaštićenim područjima, a kako je Nebeska šetnica dio projekta „Novi Adrion“ koji se zalaže za promicanje održivog korištenja prirodne baštine Parka prirode Biokovo, kroz istaknuta pravila ponašanja i edukativni sadržaj uspijeva u dodatnom obrazovanju i širenju svijesti o održivom razvoju te poduzima korake u vezi određenih nedostataka trenutne prometne infrastrukture, što se vidi i iz njihovog akcijskog plana upravljanja posjetiteljima. Park raspolaže brojnim kvalitetama, a Makarska Turistička zajednica prepoznaje i koristi njegov potencijal za privlačenje većeg broja ekološki osvještenih turista. Slijedom navedenog, Park prirode Biokovo ponaša se odgovorno i održivo uslijed uvođenja novih atraktivnih sadržaja, što potkrepljuju rezultati istraživanja gdje su ispitanici prepoznali visok stupanj očuvanosti kulturno-povijesne baštine, jasno definirana pravila ponašanja i visoku kvalitetu edukativnog sadržaja.

LITERATURA

KNJIGE I ČASOPISI

1. Alfier, Dragutin: **Zaštita prirode u razvijanju turizma**, Nebo, Zagreb 2010.
2. Badanjak, I.: **Parkovi Hrvatske - Parks of Croatia**, Hanza media, Zagreb 2021.
3. Bartoluci, M.: **Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva**, Školska knjiga, Zagreb 2013
4. Bilen, Miljenko: **Turizam i okoliš - Ekonomsko-geografski pristup izučavanju problematike**, Mikrorad, Zagreb 2011.
5. Blewitt, J., Cindrić, K.: **Razumijevanje održivog razvoja**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2017.
6. Čavlek, N.: **Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav**, Zagreb, Školska knjiga, 2011
7. Črnjar, Kristina., Črnjar Mladen: **Menadžment održivog razvoja**, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci Glosa, Rijeka 2009.
8. Herceg, N.: **Okoliš i održivi razvoj**, Synopsis, Zagreb 2013.
9. Klarić, Z., Gatti, P.: **Ekoturizam / Hrvatski turizam : plavo - bijelo – zeleno**, Institut za turizam, Zagreb 2006.
10. Martinić, I.: **Upravljanje zaštićenim područjima, planiranje, razvoj i održivost**, Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet, Zagreb, 2010.
11. Marušić, M., Prebežac, D.: **Istraživanje turističkih tržišta**, Adeco, Zagreb 2004.
12. Mekinić, S., Cota, M., Bockovac, Ž., Kečkemet, R.: **Park prirode Biokovo**, Hrvatska gorska služba spašavanja, Zagreb 2011.
13. Ozimec, R.: **Biokovo, Planina s korijenom u moru, a čelom u munjama**, Meridijani : časopis za zemljopis, povijest, ekologiju i putovanja, God.15, 2008.

14. Pančić Kombol, T.: **Selektivni turizam – Uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa**, Matulji, TMCP Sagena, 2000.
15. Pešić, N.: **Zaštićena priroda i područja prirode predložene za zaštitu Splitsko-dalmatinske županije**, Ekološki glasnik, God.10, 2002.
16. Schmidheiny, S.: **Poslovni savjet za održivi razvoj**, Društvo za unapređenje kvalitete življenja, Zagreb 1995.
17. Stiperski, Z.: **Hrvatski nacionalni parkovi i parkovi prirode**, Turistička naklada, Zagreb 2008.
18. Vidaković, P.: **Nacionalni parkovi i zaštićena područja u Hrvatskoj** : Fond za stipendiranje mladih za zaštitu prirode i turizma, Zagreb (2003.)
19. Vujić, V.: **Menadžment održivog razvoja turizma**., Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Rijeka 2005.
20. Vukonić B., Čavlek N.: **Rječnik turizma**, Masmedia, Zagreb 2001.
21. Vukonić, B., Keča, K. : **Turizam i razvoj – pojam, načela, postupci**, Ekonomski fakultet i Mikrorad, Zagreb 2001.
22. Živny-Maljković, D.: **Zaštićena područja Hrvatske**, Drvo znanja : enciklopedijski časopis za mladež, God.5, 2001.

INTERNETSKI IZVORI

1. Bioportal: <https://www.bioportal.hr/> (13.1.2022.)
2. Camping near Park sin Croatia: <https://www.campinginparks.eu/hr> (27.1.2022.)
3. Dinarsko gorje, Biokovo: <https://bit.ly/3qRBEvT> (23.1.2022.)
4. DNZ, Hrvatsko zakonodavstvo u zaštiti prirode: <https://www.zastita-prirode-dnz.hr/hrvatsko-zakonodavstvo/> (20.3.2022.)
5. DW, Nebeska šetnica s pogledom na Jadran: <https://www.dw.com/hr/nebeska-%C5%A1etnica-s-pogledom-na-jadran/a-59761009> (6.2.2022.)
6. e-Građani, Kako se ponašati u zaštićenim područjima: <https://bit.ly/33mMocW> (15.1.2022.)
7. e-Građani, Ministarstvo turizma i sporta: <https://mint.gov.hr/vijesti/nacionalni-parkovi-i-parkovi-prirode-sve-vazniji-u-hrvatskom-turizmu/1063> (15.1.2022.)
8. Google Maps: <https://bit.ly/3AsqVv3> (23.1.2022.)
9. HAOP, Zavod za zaštitu okoliša i prirode, 2021., Što je zaštićeno područje: <https://bit.ly/3taObfw> (10.1.2022.)
10. HAOP, Upravljanje zaštićenim područjima, Dokumenti upravljanja: <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/upravljanje-zasticenim-podrucjima/dokumenti-upravljanja> (15.1.2022.)
11. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021.: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66939> (15.12.2021.)
12. MINGOR, Upravljanje zaštićenim područjima; Dokumenti upravljanja <https://bit.ly/3GcSOsv> (30.1.2022.)
13. MINGOR, Zaštićena područja: <https://bit.ly/3A1INgg> (15.1.2022.)
14. MINGOR, Zavod za zaštitu okoliša i prirode: <https://bit.ly/341jQ8R> (15.12.2021.)
15. Ministarstvo turizma i sporta, 12 ciljeva održivog turizma: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534> (12.12.2021.)

16. NEM, Natura 2000., Zavod za zaštitu okoliša, <https://bit.ly/3CPW3pv>
17. Parkovi Hrvatske, Biokovo: <https://bit.ly/3nYTMCr> (27.1.2022)
18. Parkovi Hrvatske, PP Biokovo, „Novi Adrion“: <https://bit.ly/3GxkuIA> (7.2.2022.)
19. Parkovi Hrvatske, PP Biokovo, Aktivni odmor: <https://bit.ly/3Lvf6cR> (13.2.2022.)
20. Parkovi Hrvatske, PP Biokovo, Aktivnosti: <https://bit.ly/3rLmxEN> (13.2.2022.)
21. Parkovi Hrvatske, PP Biokovo, Skywalk; <https://bit.ly/3uvRY7P> (7.2.2022.)
22. Parkovi Hrvatske, Pravila ponašanja: <https://pp-biokovo.hr/hr/planiraj-posjet/pravila-ponasanja> (20.3.2022.)

OSTALO

1. Anketni upitnik (autor: Ana-Marija Falica): [biokovo\ANKETNI UPITNIK.pdf](#)
2. Akcijski plan upravljanja posjetiteljima u Parku prirode „Biokovo“ 2019. - 2026.
3. Plan upravljanja Parkom prirode "Biokovo" 2017/2026
4. Pravilnik o jedinstvenom vizualnom identitetu zaštite prirode u Republici Hrvatskoj, *Narodne novine* 81, 15. Srpnja 2020.
5. Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva zaštite okoliša i energetike, *Narodne novine* 9, 24. siječnja 2018.
6. Zakon o prostornom uređenju, *Narodne novine* 153/13, 01. siječnja 2020.
7. Zakon o prostornom uređenju i gradnji, *Narodne novine* 76, 06. srpnja 2007.
8. Zakon o zaštiti okoliša, *Narodne novine* 80/13, 01. siječnja 2019.
9. Zakon o zaštiti prirode, *Narodne novine* 80/13, 04. siječnja 2020.

POPIS ILUSTRACIJA

POPIS SLIKA

Slika 1. Kategorije zaštićenih područja	17
Slika 2. Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj.....	19
Slika 3. Geografski položaj PP Biokovo.....	28
Slika 4. Patuljasto zvonce	30
Slika 5. Biokovska divokoza.....	31
Slika 6. Crkva sv. Jure, Biokvo.....	32
Slika 7. Skywalk Biokovo.....	38

POPIS TABLICA

Tablica 1. Čimbenici održivog razvoja turizma.....	10
Tablica 2. Ciljevi održivog razvoja.....	13
Tablica 3. Podjela atrakcija.....	22
Tablica 4. Posjećenost PP Biokovo	40

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Struktura anketiranih korisnika prema spolu.....	42
Grafikon 2. Struktura ispitanih prema starosnoj dobi	43
Grafikon 3. Struktura ispitanih prema stupnju obrazovanja	43
Grafikon 4. Geografska dostupnost PP Biokovo	44
Grafikon 5. Zadovoljstvo posjetitelja osnovnim uslugama	45
Grafikon 6. Zadovoljstvo posjetitelja prirodnim i kulturnim bogatstvima PP Biokovo.....	45
Grafikon 7. Zadovoljstvo posjetitelja smještajem i ugostiteljskom ponudom.....	46
Grafikon 8. Način informiranja ispitanika o pravilima ponašanja u PP Biokovo	47
Grafikon 9. Mišljenje ispitanika o jasnoći i istaknutosti pravila ponašanja u PP	47
Grafikon 10. Poznavanje i pridržavanje pravila ponašanja posjetitelja PP Biokovo.....	48
Grafikon 11. Zadovoljstvo posjetitelja edukativnim sadržajem i ekološkom očuvanosti PP Biokovo	48
Grafikon 12. Zadovoljstvo posjetitelja Nebeskom šetnicom i ukupni dojam posjete	49

